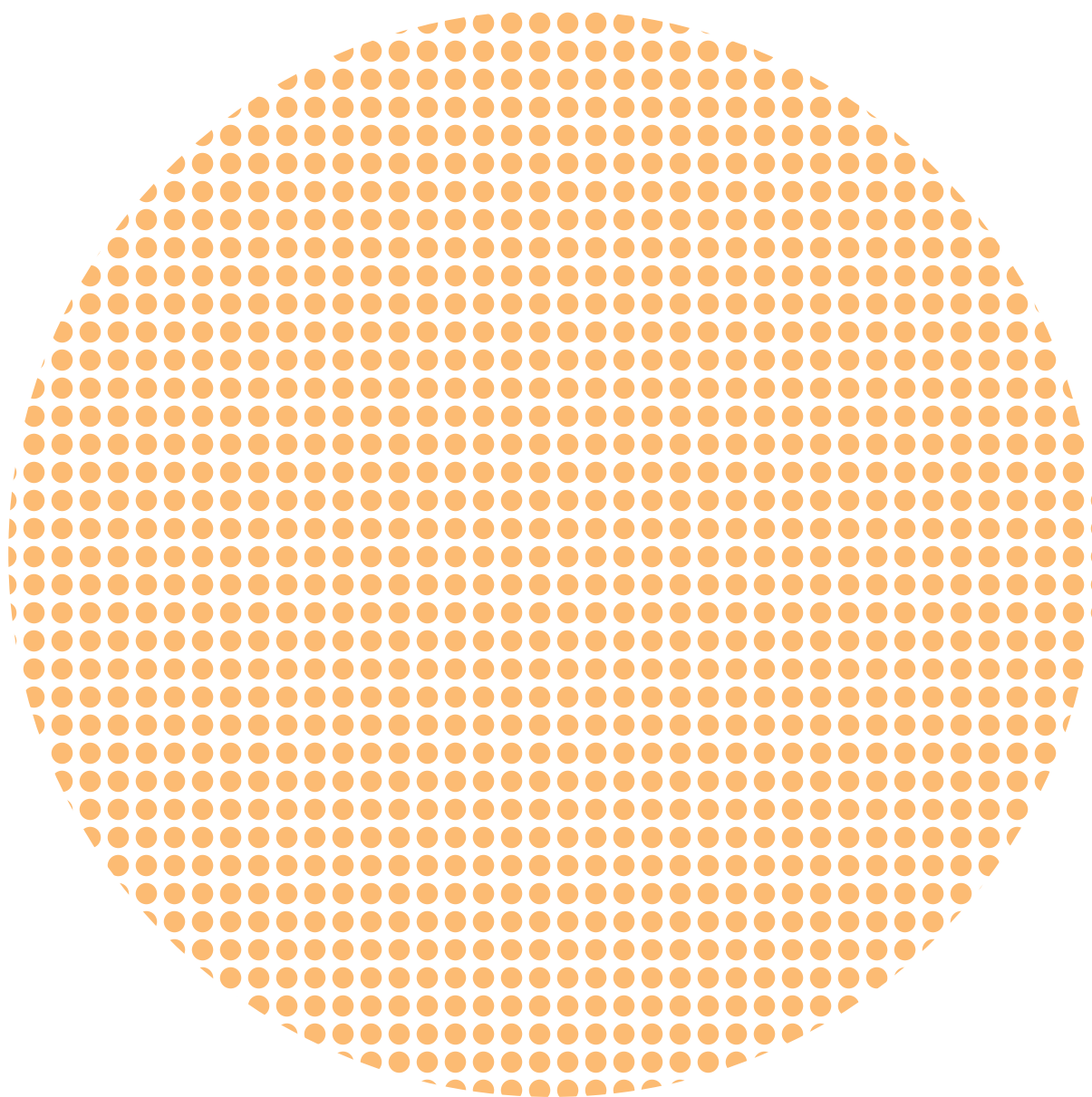

LIETUVOS OFICIALIOS PARAMOS
VYSTYMUISI 2012 - 2013 METAIS

STEBĖSENOS ATASKAITA

Dokumentas išleistas įgyvendinant projektą “Kokybiškas bendradarbiavimas vystymuisi – Lietuvos pirmininkavimo ES Tarybai projektas, 2013” (Nr. DCI-NSA ED/2013/319-124)

Projekto partneriai:

Lietuvos nevyriausybių vystomojo švietimo ir bendradarbiavimo organizacijų tinklas – asociacija LITDEA
Asociacija „Nacionalinė nevyriausybių vystomojo bendradarbiavimo organizacijų platforma“

Projektas finansuotas Europos Sąjungos paramos lėšomis, taip pat bendrai finansuotas Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos lėšomis.

Europos Sąjungą sudaro 28 valstybės narės, nusprendusios laipsniškai sujungti žinias, išteklius ir ateitį. Per 50 metų plėtros valstybės narės sukūrė stabilumo, demokratijos ir tvarios plėtros erdvę, be to, išsaugojo kultūrų įvairovę, toleranciją ir asmens laisves. Europos Sąjunga siekia dalintis šiais pasiekimais ir jų verte su šalimis ir gyventojais už jos ribų.

Už šio dokumento turinį išimtinai atsako asociacija LITDEA ir ši informacija jokių būdu negali būti naudojama Europos Sąjungos nuomonei reikšti.

Turinys

- 2 Lietuvos vystomasis bendradarbiavimas 2012–2013 m.
- 14 Paramos teikimo specializacija:
kiek parama demokratijai ir geram valdymui yra Lietuvos prioritetinė sritis?
- 22 Lietuvos pereinamojo laikotarpio patirties perdavimas besivystančioms šalims.
- 30 Globalusis švietimas ir visuomenės informavimas apie vystymąsi.

Įvadas

Šia apžvalga bandoma aprėpti Lietuvos vyriausybės institucijų veiklą vystomojo bendradarbiavimo srityje 2012 ir 2013 m. Apžvalgą rengė nevyriausybinių organizacijų tinklo LITDEA darbuotojai. LITDEA yra Lietuvos nevyriausybinių organizacijų tinklas, kuris kartu su nacionaline NVVO platforma yra Europos Sąjungos nevyriausybinių vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos organizacijų konfederacijos narys. LITDEA pagrindinė veikla nukreipta sustiprinti nares organizacijas veikiančias Lietuvos visuomenės informavimą apie vystomąjį bendradarbiavimą ir globaliojo švietimo srityse.

Ši apžvalga yra pirmasis mūsų bandymas pateikti ne tik statistiką, bet pažvelgti plačiau, paanalizuoti ir pateikti savo viziją. Apžvalgos pradžioje paaiškiname pagrindines vystomojo bendradarbiavimo srityje vartojamas sąvokas, pateikiame esminę informaciją apie Lietuvos ir ES paramos teikimo struktūrą ir apimtis 2012 ir 2013 m. Taip pat bandėme išanalizuoti, kiek daug veiklų Lietuva vykdo tose paramos teikimo srityse, kurios gali būti laikomos Lietuvos specializacija: teikti paramą demokratijai ir geram valdymui bei panaudoti sukauptą pereinamojo laikotarpio patirtį. Paskutinis skyrius skirtas globaliajam švietimui: pagrindinėms sąvokoms paaiškinti, atskleisti dabartinio meto iššūkius šioje srityje ir galimybes integruoti globalųjį solidarumą Lietuvos švietimo sistemoje.

Svarbiausi 2013 m. įvykiai buvo Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos įstatymo priėmimas ir nuo 2013 m. spalio 1 d. įsigaliojimas bei Lietuvos pirmininkavimas ES Tarybai antrąjį 2013 m. pusmetį. Gerai ar blogai, bet pirmininkavimas ES Tarybai paskubino Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos įstatymo svarstymą ir priėmimą. Įstatymui įsigaliojus, Užsienio reikalų ministerija parengė, o Vyriausybė patvirtino nutarimus, kuriais remiantis į vystomąjį bendradarbiavimą bus daugiau įtrauktos valstybės ir savivaldybių įstaigos ir institucijos. Tikimasi, kad jos rengs vystomojo bendradarbiavimo programas ir remis projektų įgyvendinimą bei prisidės prie suteiktos oficialios paramos apskaitos.

Lietuvai kaskart aktyviau siekiant narystės Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijoje bei vystomojo bendradarbiavimo struktūros plėtros tarp Lietuvos valstybės ir savivaldybių įstaigų ir institucijų etape labai svarbu įvertinti ne tiek atskirų projektų naudą ir poveikį, bet visos Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programoje išmoktas pamokas. Tarpinstituciniame lygmenyje svarbu strategiškai sutarti dėl Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo vizijos ir misijos, suformuluoti oficialios paramos sričių apibrėžimus ir proceso vertinimo kriterijus, įvesti daugiau priemonių, kurios įtrauktų į vystomąjį bendradarbiavimą privataus verslo ir pilietinių organizacijų atstovus.

Svarbiausia problema, nevyriausybinių organizacijų požiūriu, tampa mažėjanti Lietuvos oficiali parama vystymui, ypač mažėjančios Užsienio reikalų ministerijos Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos apimtys.

Mūsų oficiali parama vystymuisi sumažėjo daugiausia galutinai užbaigus Afganistano Goro provincijos atkūrimo misiją 2013 m. viduryje. Stokojant ryžto įvardyti vystomąjį bendradarbiavimą kaip viešosios politikos prioritetą, Lietuvos oficiali parama vystymuisi ateityje sumažės dar labiau. Taip patenkame į uždarą ratą: mažindami oficialią paramą vystymuisi, mažiname ir investicijas į Lietuvos visuomenės, piliečių ir mokesčių mokėtojų globaliojo solidarumo ugdymą ir turime mažėjančią visuomenės pritarimą vystomajam bendradarbiavimui. Ankstesniaisiais metais nevykdėme įsipareigojimų iki 2010 m. oficialiai paramai skirti 0,17 proc. bendrųjų nacionalinių pajamų, o 2013-aisiais juos dar labiau apleidome.

2013 m. išaugo nevyriausybinių organizacijų vaidmuo Užsienio reikalų ministerijos vystomojo bendradarbiavimo veiklose. Užsienio reikalų ministerijos darbuotojai įvertino nevyriausybinių organizacijų pastangas, pvz., svarstant Seime Vystomojo bendradarbiavimo įstatymą, globalaus švietimo situaciją, politikos suderinamumo su vystymusi klausimus. Esame įsitikinę, kad Užsienio reikalų ministerija galėtų su nevyriausybėmis organizacijomis bendradarbiauti daugiau ir sistemškai, pasitelkti jas svarstant svarbius klausimus, kaip antai rengiant daugiametes vystomojo bendradarbiavimo kryptis, planuojant ir vertinant Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programą, bent jau su visuomenės informavimu ir švietimu susijusią jos dalį.

Tikimės, kad kitais metais toks pokytis, o su juo ir kokybinis pagerėjimas vykdant vystomojo bendradarbiavimo užduotis, įmanomas.

1

Lietuvos vystomasis bendradarbiavimas 2012–2013 m.

Lietuva nuo 2004-ųjų teikia ir kasmet nuosekliai didina paramą besivystančioms šalims. Vis dėlto, apie tai, kur, ką ir kaip Lietuva remia, diskutuojama siaurame rate. Tiems, kurie skaito apie Lietuvos vystomąjį bendradarbiavimą pirmą kartą, ši veikla gali pasirodyti itin sudėtinga. Iš tiesų, taip ir yra. Kad skaitytojui būtų lengviau suprasti, kas yra vystomasis bendradarbiavimas, žemiau paaiškina-
mos pagrindinės sąvokos ir pateikiama esminė informacija apie Lietuvos per praėjusius pora metų suteiktą paramą besivystančioms šalims, šios paramos teikimo prioritetus ir struktūrą. Taip pat paaiškinama apie vystomąjį bendradarbiavimą, kurį vykdo Europos Sąjunga: Lietuva apie du trečdalius savo teikiamos paramos perduoda per Europos Sąjungą.

Oficiali parama vystymuisi – pagrindinė informacija

Ar galima prie paramos besivystančioms šalims priskirti išlaidas, kurias patiriame sulaikydami ir išsiųsdami atgal nelegalius imigrantus? Arba stipendijas, kurias skiriame Vilniuje studijuojantiems, tarkim, Azerbaidžano studentams? Arba Lietuvos įmokas į tarptautinių organizacijų prisitaikymo prie pasaulio klimato kaitos fondus? Atsakymai į šiuos klausimus gali skirtis. Taip ir paramos besivystančioms šalims apibrėžimas nėra toks paprastas. Lietuvos teisės dokumentuose oficiali parama vystymuisi (OPV) apibrėžiama itin lakoniškai, kaip iš valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansuojama parama ir humanitarinė pagalba besivystančioms valstybėms ir teritorijoms, įtrauktoms į šalių paramos gavėjų sąrašą, kurį sudaro Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) Paramos vystymuisi komitetas (PVK). (PVK nariai yra šalys, svarbiausios besivystančių šalių rėmėjos, ir EBPO narės.) Pagal EBPO apibrėžimą, OPV – tai per šalių donorių ar tarptautinių organizacijų institucijas besivystančioms šalims suteiktoji parama ar kreditai, skirti skatinti šių šalių ekonomikos plėtrą ir didinti gerovę. Kad kreditas būtų pripažintas OPV, bent 25 proc. jo turi būti parama.

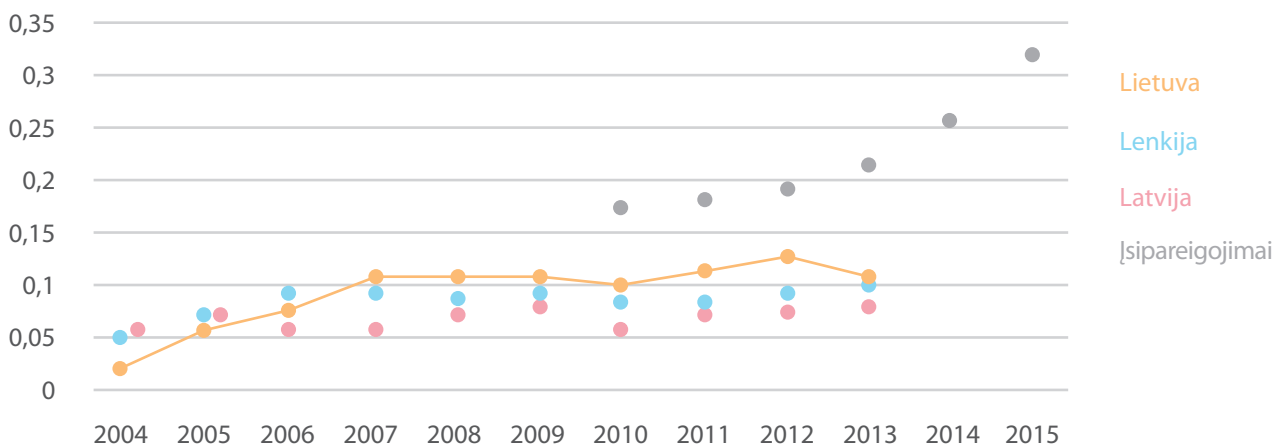
Be finansinių srautų prie OPV priskiriama dar ir vadinamoji techninė parama, kuria siekiama plėtoti besivystančių šalių žmogiškuosius išteklius, tobulinti techninius įgūdžius bei gebėjimus. Ši paramos sritis taip pat aprėpia žinių ir patirties perdavimą organizuojant mokymus, deleguojant ekspertus, inicijuojant tyrimus ir padengiant su tuo susijusias išlaidas. Svarbu tai, kad subsidijos ir paskolos kariniams tikslams į OPV kategoriją nepatenka. Tarptautiniuose santykiuose OPV apibrėžimas yra ypač svarbus ne tiek dėl teorinių, bet daugiau dėl praktinių klausimų sprendimo, todėl dėl jo nuolat diskutuojama ir tariamasi.

Lietuvos OPV apimtys 2012 ir 2013 metais

2012 m. Lietuvos OPV buvo iš viso 139 mln. Lt, tai sudarė 0,13 proc. BNP. 2013 m. Lietuvos OPV buvo 131 mln. Lt, tai sudarė 0,11 proc. bendrųjų nacionalinių pajamų (BNP). Šias sumas sudaro valstybės biudžeto išlaidos besivystančių šalių labui, kurios, pagal minėtus tarptautinių paramos srautų apskaitos standartus, gali būti užskaitytos kaip OPV.

Palyginti su 2012 m., Lietuvos OPV apimtys 2013 m. sumažėjo 7,6 mln. Lt (5,5 proc.). Santykinė paramos dalis sumažėjo nuo 0,13 proc. BNP iki 0,11 proc. BNP, t. y. 0,02 proc. BNP. Sumažėjo lyg ir nedaug, kodėl tai svarbu?

► Lietuvos 2004–2013 m. OPV proc. BNP

2005 m. gegužę ES Bendrųjų reikalų ir išorės santykių tarybos (GAERC) posėdyje Lietuva – kaip ir kitos ES narės valstybės – ryžtingai siekė padidinti savo OPV besivystančioms šalims iki 0,17 proc. BNP iki 2010 m., o iki 2015 m. – padidinti ją iki 0,33 proc. BNP. Beje, vadinamųjų senųjų ES šalių įsipareigojimai yra dvigubai didesni: iki 2015 m. jos įsipareigojo OPV padidinti iki 0,7 proc. BNP.

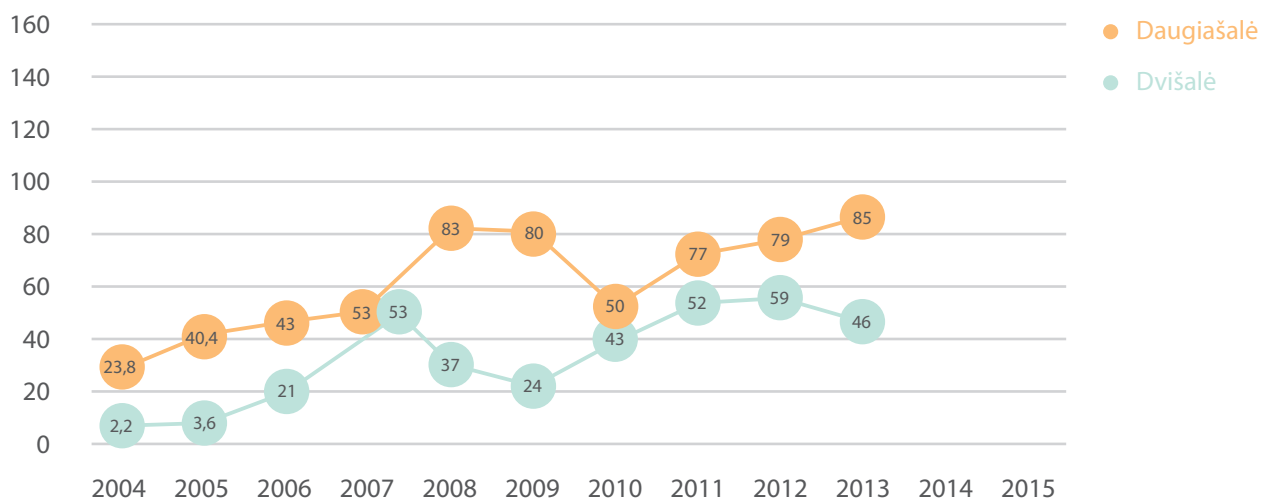
Prisiminkime Lietuvos 2005 m. įsipareigojimus: 2015 m. OPV skirti 0,33 proc. BNP. 2012 m. neįvykdėme savo tarptautinių įsipareigojimų, o 2013 m. juos dar labiau apleidome. Tuo metu, kai Lietuvai paramą besivystančioms šalims turi padidinti ir net tris kartus, ji ją mažina.

Lietuva savo OPV skiria dviem būdais – per tarptautines struktūras ir organizacijas (daugiašalė parama) ir per Lietuvos institucijas, organizacijas ir kitus subjektus, kurie tiesiogiai bendradarbiauja su partneriais iš besivystančių šalių (dvišalė parama).

2012 ir 2013 m. Lietuva paramai per ES ir tarptautines organizacijas skyrė atitinkamai 80 mln. Lt ir 85 mln. Lt. Per metus dvišalės OPV apimtys padidėjo 5 mln. Lt. Lietuvos daugiašalės paramos didžioji dalis yra įnašas į bendrąjį ES biudžetą ir Europos vystymosi fondą. 2013 m. Lietuva per ES struktūras OPV skyrė 74 mln. Lt, iš kurių 12 mln. Lt. Lietuvos įnašas į Europos vystymosi fondą. Didžioji Lietuvos OPV dalis, 62 mln. Lt, yra automatiškai apskaičiuojami kaip keletas procentų nuo Lietuvos įnašo į bendrą ES biudžetą. (Iš bendro ES biudžeto finansuojamos EK vystomojo bendradarbiavimo veiklos.) Kita daugiašalės OPV dalis yra kelių Lietuvos ministerijų ir valstybinių institucijų įmokos į tarptautines organizacijas ir fondus, kaip antai, JTO, į Tarptautinę vystymosi agentūrą, Tarptautinę darbo organizaciją ir kt.

Lietuvos, kaip ir kiekvienos šalies donorės, daugiašalės ir dvišalės paramos proporcijos kasmet kinta. Palyginti 2012 ir 2013 m., Lietuva daugiašalę OPV padidino 6 proc., o dvišalę OPV sumažino net 12 proc. Dvišalė parama 2012 m. buvo 59 mln. Lt, o 2013 m. – 46 mln. Lt.

► Lietuvos OPV mln. Lt

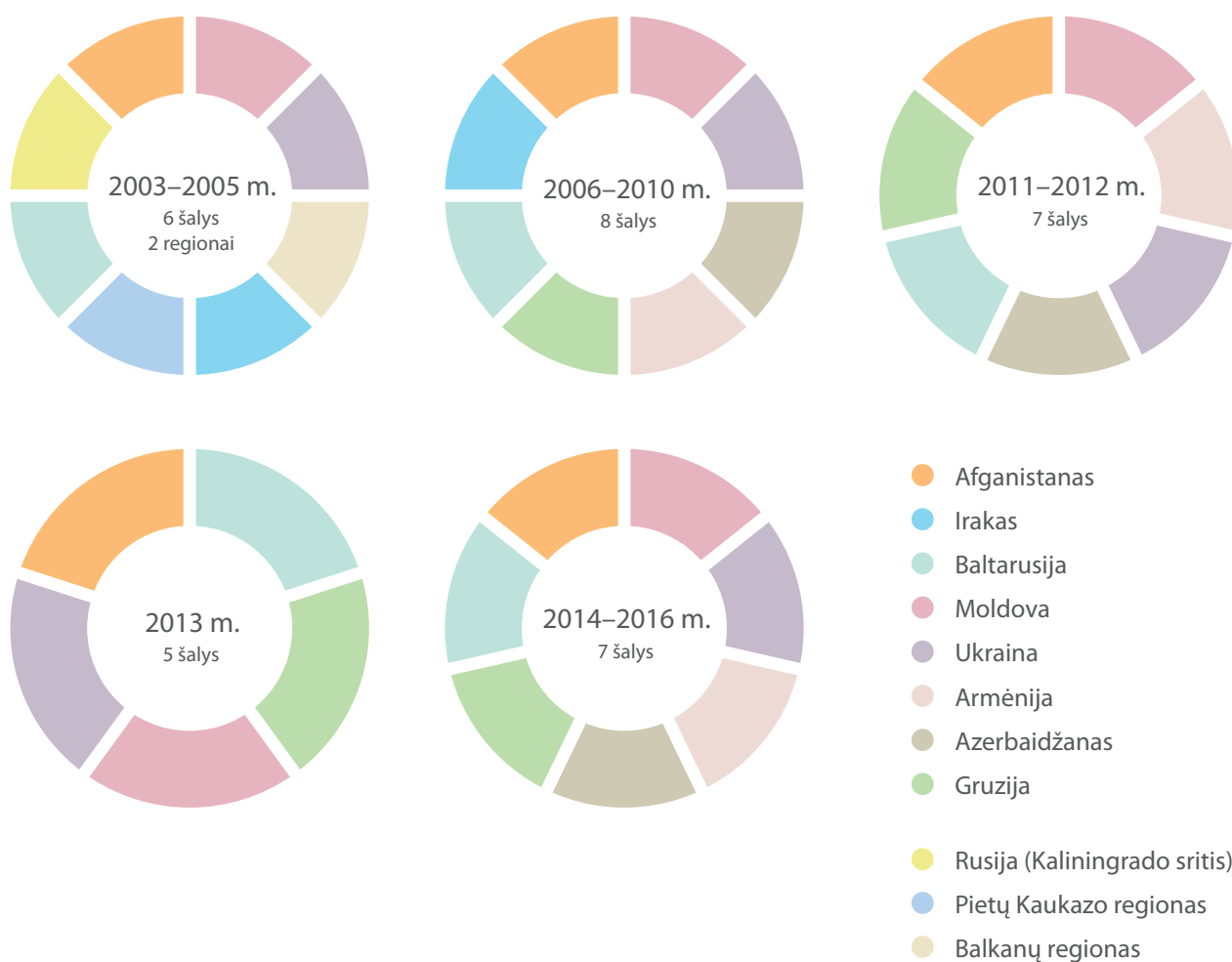
* Lietuvos OPV 2004-2013 viso: **960 mln. Lt.**

Lietuvos dvišalė parama 2012 ir 2013 m.

Lietuvoje vystomojo bendradarbiavimo politiką koordinuoja ir už jos rezultatus atsako Užsienio reikalų ministerija (URM). Prioritetinės partnerystės šalys ir paramos teikimo sritys iki pat 2013 m. apibrėžiamos Vyriausybės nutarimais dėl vystomojo bendradarbiavimo politikos. Nuo 2013 m. spalio 1 d. įsigaliojo Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos įstatymas. Lietuvos remiamų šalių sąrašas per 10 metų beveik nepasikeitė. Dvišalis bendradarbiavimas vykdomas visų pirma su Afganistanu ir ES Rytų partnerystės valstybėmis, daugiausia su kaimynine Baltarusija. Svarbiausia Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos dvišalės paramos teikimo priemone išlieka URM Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programa.

2012 m. ir 2013 m. Lietuvos dvišalė parama buvo nukreipta į 7 šalis partneres: Afganistaną, Baltarusiją, Gruziją, Moldovą ir Ukrainą. Keletas projektų buvo įgyvendinta Artimųjų Rytų regione: 2011 m. buvo įgyvendintas vienas projektas Palestinoje, o 2012 m. – vienas projektas Tunise; 2013 m. po vieną projektą Palestinoje ir Tunise.

► Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo šalys prioritetinės partnerės

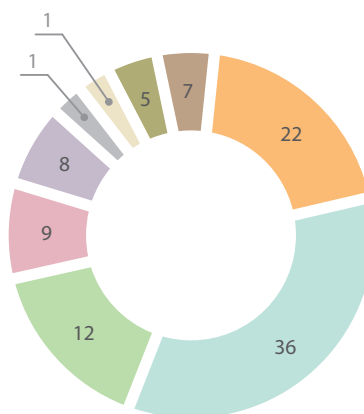
Iki 2013 m. daugiau nei pusė kasmetinės Lietuvos dvišalės OPV buvo skiriama Afganistanui. 2013 m. Lietuvos dvišalė parama buvo iš viso 46 mln. Lt. Krašto apsaugos ministerijos (KAM) OPV dalis – beveik 27 mln. Lt, tai yra apie 60 proc. Lietuvos dvišalės OPV. Krašto apsaugos ministerija skiriama parama – tai išlaidos pirmiausia Afganistano Goro provincijos atkūrimo grupės (PAG) misijai. Be to, PAG misiją papildo ir URM Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programa. 2012 m. Afganistane buvo įgyvendinti 35 Programos projektai už 1,33 mln. Lt, o 2013 m. įgyvendino 22 Programos projektus už 1,043 mln. Lt, tai sudaro apie 30 proc. Programos biudžeto dalies projektams.

2013 m. PAG misija baigė savo veiklą Afganistane. Užbaigus šią misiją, reikšminga KAM OPV dalis sumažės. Jei pritruks ryžto įvardyti vystomąjį bendradarbiavimą politikos prioritetu ir skirti jam finansavimą pagal mūsų tarptautinius įsipareigojimus, tai 2014 m. Lietuvos OPV sumažės dar labiau.

Kita Lietuvos dvišalės paramos dalis kasmet skiriama ES Rytų partnerystės šalims: Baltarusijai ir Ukrainai, Moldovai ir Gruzijai. Kaip minėta, Lietuva 2012 ir 2013 m. rėmė ir dvi Artimųjų Rytų regiono šalis, kurių šiaip jau nėra tarp Lietuvos prioritetinių partnerių.

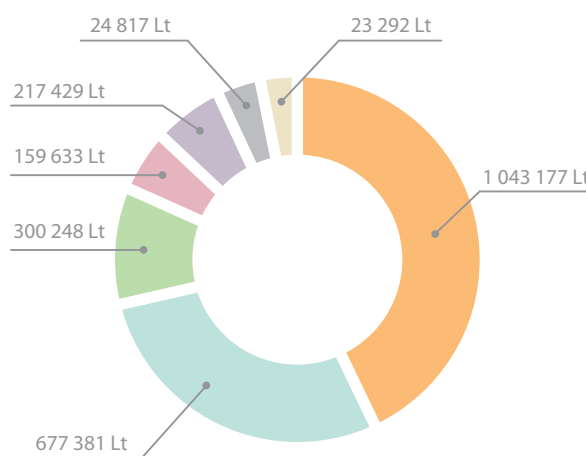
► **2013 m. Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijos programos projektai pagal šalis.**

- Afganistanas
- Moldova
- Baltarusija
- Ukraina
- Gruzija
- Palestina
- Tunisas
- Regionai, nepriskirti šaliam
- Lietuvos visuomenės informavimo

► **2013 m. Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programoje įgyvendintų šalyse partnerėse projektų finansavimas Lt.**

- Afganistanas
- Moldova
- Baltarusija
- Ukraina
- Gruzija
- Palestina
- Tunisas

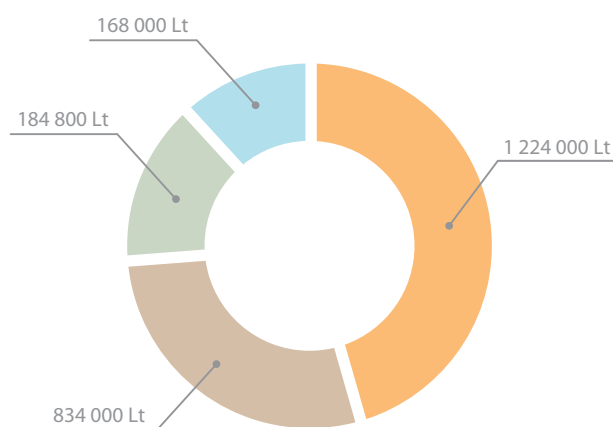

2012 m. URM Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programoje įgyvendinti 122 projektai, kurie suvestinėje buvo paskirstyti į 4 sritis:

- Lietuvos visuomenės informavimas apie vystomąjį bendradarbiavimą
- Geras valdymas, parama eurointegraciniais procesams
- Parama pilietinei visuomenei, jaunimo ir kultūrinis bendradarbiavimas
- Parama socialiniam ir ekonominiam vystymuisi

► 2012 m. paramos sritys

- Parama socialiniam ir ekonominiam vystymuisi
- Geras valdymas, parama eurointegraciniais procesams
- Lietuvos visuomenės informavimas apie vystomąjį bendradarbiavimą
- Parama pilietinei visuomenei, jaunimo ir kultūrinis bendradarbiavimas

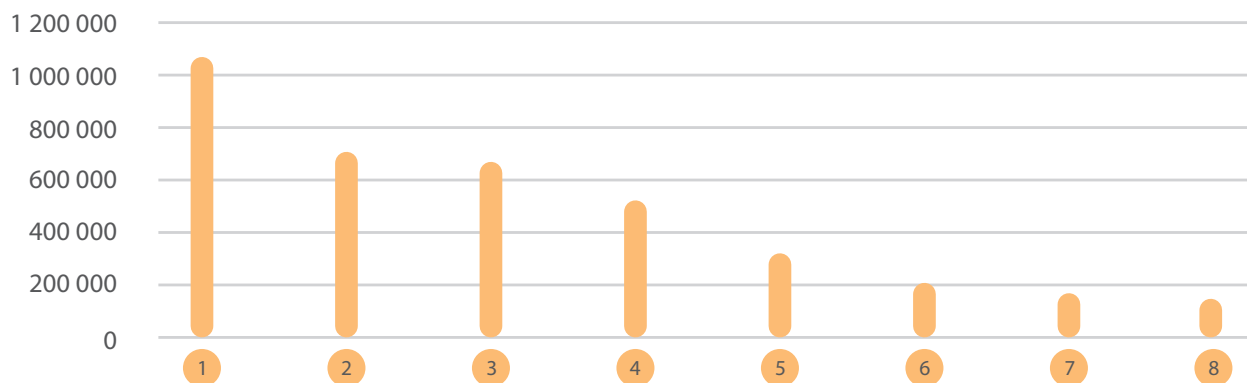

2013 m. Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programoje įgyvendinti 102 projektai buvo paskirstyti į 8 sritis, papildomai įvedant naujas sritis ar perredaguojant ankstesnių metų sritis:

- Parama pilietinei visuomenei
- Administracinių ir institucinių gebėjimų stiprinimas
- Parama ekonominiam ir socialiniam vystymuisi, sveikatos apsaugai ir švietimui
- Parama kaimo plėtrai, žemės ūkio efektyvumo didinimui
- Visuomenės informavimas
- Parama bendro istorinio ir kultūrinio paveldo puoselėjimui
- Lyčių lygybės ir moterų socialinio aktyvumo skatinimas
- Kultūrinis bendradarbiavimas

Lyginant 2012 ir 2013 m. paramą pagal sritis, didesnis sričių 2013 m. skaičius leidžia tolygiau paskirstyti panaudojamas lėšas ir tiksliau įvertinti Programos efektyvumą, bet kaip atskiriamos giminingos sritys, pvz., kultūrinio paveldo puoselėjimas ir kultūrinio bendradarbiavimas?

► **2013 m. Vystomojo bendradarbiavimo programoje įgyvendinti projektai pagal sritis**

1	Parama pilietinei visuomenei	1 012 762 Lt
2	Administracinių ir institucinių gebėjimų stiprinimas	636 272 Lt
3	Parama ekonominiams ir socialiniams vystymuisi, sveikatos apsaugai ir švietimui	611 201 Lt
4	Parama kaimo plėtrai, žemės ūkio efektyvumo didinimui	427 999 Lt
5	Visuomenės informavimas	334 001 Lt
6	Parama bendro istorinio ir kultūrinio paveldo puoselėjimui	191 317 Lt
7	Lyčių lygybės ir moterų socialinio aktyvumo skatinimas	186 914 Lt
8	Kultūrinis bendradarbiavimas	59 766 Lt

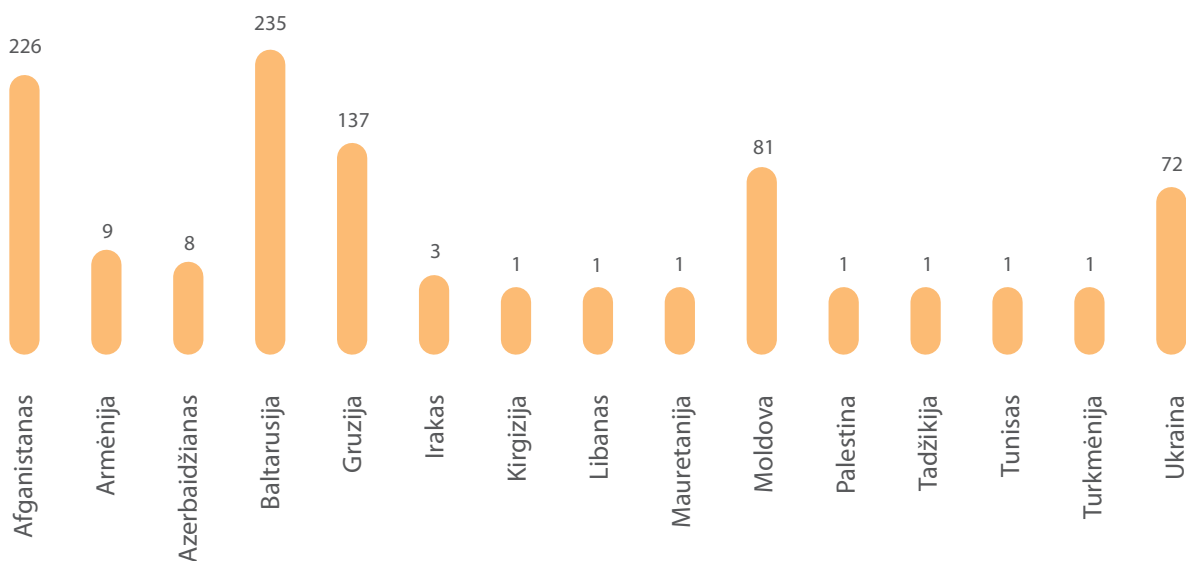
URM Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programa yra viena svarbiausių Lietuvos priemonių remti besivystančias šalis partneres, įgyvendinti nacionalinę vystomojo bendradarbiavimo politiką ir taip vykdyti savo kaip šalies donorės įsipareigojimus. Išsamiai Lietuvos dvišalės paramos analizei, žinoma, reikėtų daugiau informacijos ne tik iš URM apie jos vykdomą programą, bet ir informacijos iš kitų Lietuvos valstybės institucijų, kaip antai Krašto apsaugos ministerijos, kurių išlaidos vystomojo bendradarbiavimo veikloms ir projektams yra apskaitomos metinėse vystomojo bendradarbiavimo ataskaitose ir sudaro reikšmingą Lietuvos OPV dalį. Juolab tai svarbu ateityje, kai į vystomąjį bendradarbiavimą ir OPV ataskaitos rengimą įsitrauks daugiau valstybės ir savivaldybių įstaigų ir institucijų.

Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo sistema

2013 m. Lietuvos OPV buvo iš viso 131 mln. Lt. URM OPV sudarė beveik 28 mln. Lt (daugiausia – įmoka į Europos plėtros fondą ir lėšos dvišaliams projektams Afganistane ir keturiose Rytų partnerystės valstybėse). Pagrindinė Lietuvos priemonė įgyvendinti nacionalinę vystomojo bendradarbiavimo politiką yra URM Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programa, kuri pagrįstai laikoma reikšminga Lietuvos užsienio politikos dalimi. Iš viso Programoje nuo 2003 m. įgyvendinti 778 projektai. 2013 m. programoje įgyvendinti 102 projektai septyniose šalyse partnerėse už 2,9 mln. Lt. 2012 m. įgyvendinti 122 projektai šešiose šalyse partnerėse už 3,9 mln. Lt. 2011 m. Programoje įgyvendinta 116 projektų aštuoniose šalyse partnerėse už 5,3 mln. Lt. Kaip matyti, trejus metus iš eilės Programoje įgyvendinamų projektų geografija ir skaičius beveik nesikeitė, tiesa, šiek tiek mažėjo, bet Programos biudžetas projektams sumažėjo kone perpus: nuo 5,3 mln. 2011 m. iki 2,9 mln. Lt. 2013 m. Programoje įgyvendinami dvišalės paramos projektai yra svarbūs tiek Lietuvos paramos gavėjams šalyse partnerėse, stiprinti ryšius su šalimis partnerėmis, tiek pačioje Lietuvoje informuoti ir šviesti Lietuvos visuomenę globalaus vystymosi iššūkių klausimais, stiprinti projektų vykdytojų gebėjimus bei įtvirtinti Lietuvos kaip patikimos šalies donorės vaidmenį. Lietuvos nevyriausybinų vystomojo bendradarbiavimo srityje veikiančios organizacijos yra tvirtai įsitikinusios, kad Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos apimtys turėtų ne mažėti, bet didėti, o jos finansavimui turėtų būti skirta speciali eilutė valstybės biudžete.

► **2003 - 2013 m. Vystomojo bendradarbiavimo programoje įgyvendinti iš viso 778 projektai pagal šalis**

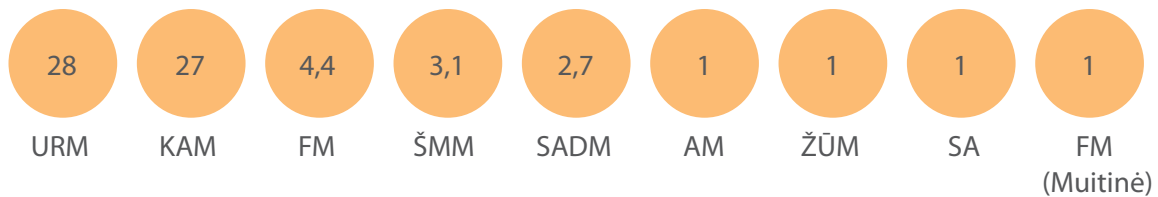

2013 m. Krašto apsaugos ministerijos OPV dalis – beveik 27 mln. Lt, panaudoti užsienio studentų mokymosi išlaidoms ir Afganistano Goro provincijos atkūrimo grupės veiklai. Finansų ministerijos OPV sudarė 4,4 mln. Lt (daugiausiai – įmoka Tarptautinei vystymosi agentūrai (angl. IDA – International Development Agency), kuri yra Pasaulio banko fondas, skirtas labiausiai skurstantiems pasaulio gyventojams remti). Švietimo ir mokslo ministerijos OPV sudarė 3,1 mln. Lt (daugiausiai – lėšos valstybinėms stipendijoms užsienio studentams Lietuvoje).

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos OPV sudarė 2,7 mln. Lt (daugiausiai – įmokos Pabėgėlių priėmimo centrui Rukloje išlaikyti ir Tarptautinei darbo organizacijai (angl. ILO – International Labour Organisation). Aplinkos, Žemės ūkio ir Sveikatos apsaugos ministerijų, Muitinės departamento OPV – apytikriai po 1 mln. Lt (daugiausiai – įmokos į tarptautines organizacijas ir fondus). Iš viso Lietuvos ministerijų OPV 61,8 mln. Lt, arba 48 proc. Lietuvos OPV.

2013 m. buvo priimtas ir nuo spalio mėn. įsigaliojo Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos įstatymas. Nauja įstatyme yra tai, kad vystomojo bendradarbiavimo veikla ir humanitarinės pagalbos teikimas reglamentuojamas ne vyriausybės, bet valstybės lygmeniu. Įstatymas išdėsto bendruosius dalykus, tačiau nekonkretizuoja Lietuvos finansinių įsipareigojimų apimčių, neapibrėžia paramos sričių terminų, nereglamentuoja privataus verslo vaidmens vystomajame bendradarbiavime. Paramos sričių apibrėžimų ir fokusavimo stygius trikdo viso proceso stebėjimą ir valdymą. Nuolatinė kiekvienos šalies donorės vyriausybės užduotis ugdyti savo visuomenės, tarp jų ir mokesčių mokėtojų, globaliojo solidarumo kompetencijas, lietuviškame įstatyme apsiriboja tikslu informuoti ir šviesti apie vykdomą vystomojo bendradarbiavimo veiklą.

► 2013 m. Lietuvos OPV mln. Lt pagal ministerijas

2013 m. parengti ir 2014 m. priimti Vyriausybės nutarimai „Dėl Valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų vystomojo bendradarbiavimo veiklos įgyvendinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, „Dėl Valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų humanitarinės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, „Dėl Lietuvos Respublikos vystomojo bendradarbiavimo 2014–2016 m. politikos krypties patvirtinimo“ ir „Dėl Nacionalinės vystomojo bendradarbiavimo komisijos sudarymo ir jos nuostatų patvirtinimo“. Pagal šių nutarimų reglamentavimą į vystomojo bendradarbiavimo politiką įsitrauks valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos, numatys finansavimą, rengs programas ir remis vystomojo bendradarbiavimo projektų įgyvendinimą. Privataus verslo ir pilietinių organizacijų sektorių veikla vystomojo bendradarbiavimo srityje Lietuvoje yra reikšminga daugeliu požiūrių ir, beje, labai išplėtotą. Bendradarbiavimas su Lietuvos pilietine visuomene bus įgyvendinamas įtraukiant į nacionalinę vystomojo bendradarbiavimo komisiją (22 nariai) du nevyriausybinę organizacijų tinklų atstovus. Šie keturi dokumentai yra būtini įrankiai išplėtoti vystomojo bendradarbiavimo veiklą.

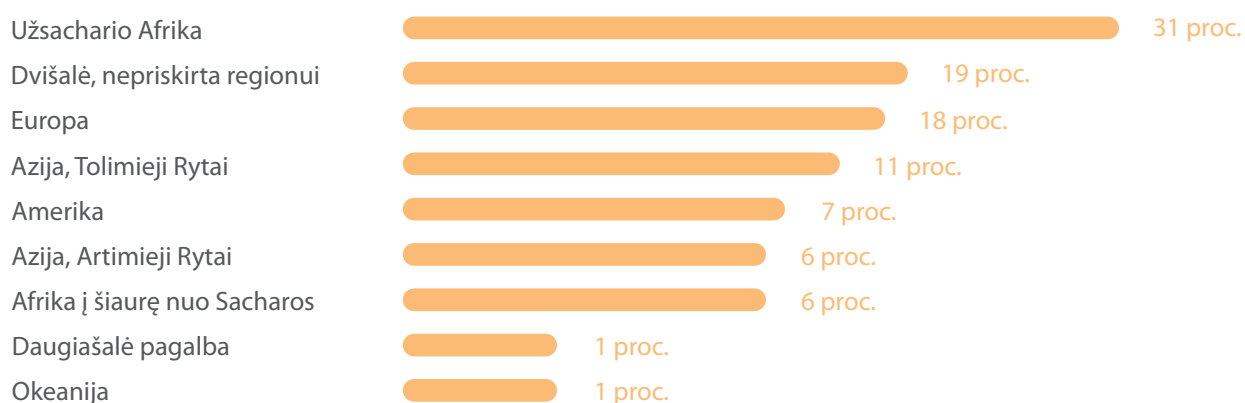
Vystomojo bendradarbiavimo politika yra itin sudėtinga viešoji užduotis, kuri aprėpia nepalyginamai plačiau nei techninės administravimo užduotys. Vystomojo bendradarbiavimo veiklos vykdomos tolimose šalyse, kitokioje kultūroje ir aplinkoje, iš principo nukreiptos į neturtingų žmonių įpareigojimą susikurti geresnį gyvenimą sau ir savo vaikams. Tuo ši sritis yra įdomi ir viliojanti ypač jaunąją kartą. Lietuvos kaip šalies donorės sėkmė šioje srityje labai priklauso nuo visų visuomenės sektorių įsitraukimo, ypač daug priklauso politinių prioritetų, politinių partijų apsisprendimo dėl šios politikos ir jų atstovų viešų pasisakymų ir diskusijų šiais klausimais Seime.

Lietuva Europos Sąjungos vystomajame bendradarbiavime

Lietuvos įsipareigojimai vystomajam bendradarbiavimui yra glaudžiai susiję su mūsų naryste Europos Sąjungoje jau nuo 2004 metų. Vystomasis bendradarbiavimas yra viena svarbiausių ES užsienio politikų. Vystomojo bendradarbiavimo politika nėra viena bendra ir privaloma vykdyti visoms ES narėms valstybėms, bet vykdoma koordinuojant tarpusavyje ir papildant šalių narių vykdomas politikas šioje srityje.

Europos Sąjunga (28 valstybės narės ir Europos Komisija) yra didžiausia paramos vystymuisi donorė pasaulyje. 2012 m. EU OPV iš viso 55 mlrd. EUR, 0,43 proc. BNP; 2013 m. 57 mlrd. EUR, 0,43 proc. BNP. Europos Komisija 2012 m. OPV skyrė 13,7 mlrd. EUR, o 2013 m. 12 mlrd. EUR. 31 proc. šių lėšų buvo skirtos užsachario Afrikos regiono šalims, kurios yra pagrindinės ES paramos gavėjos.

► Geografinis ES OPV paskirstymas proc. 2012 m.

ES vystomasis bendradarbiavimas – tai politika, pirmiausia susijusi su skurdo pasaulyje problemomis, taip pat tai ir išorės politika, kuri vykdoma socialinių problemų globalizacijos kontekste bei kaskart vis labiau tarpusavyje susiaurėjusio pasaulyje. ES Vystomojo bendradarbiavimo politika siekiama įgyvendinti Jungtinių Tautų Organizacijoje priimtus Tūkstantmečio vystymosi tikslus (TVT), daugiausia dėmesio ir paramos skiriant mažiausiai išsivysčiusioms šalims ir skurdo problemai. Kaip ir kitų ES politikų srityse, vystomajame bendradarbiavime ES sėkmės sąlygos yra bendra šalių narių vizija ir bendri tikslai, sutelktos ir suderintos tarpusavyje atskirų šalių narių pastangos šioje srityje bei integracija į Bendriją. Tokiomis sąlygomis ir mūsų šalies Lietuvos įsitraukimas ir indėlis tampa prasmingas bendroje Europos vystomojo bendradarbiavimo politikoje.

Lietuva 2013 m. OPV skyrė iš viso 131 mln. Lt, iš kurių 65 proc. (85 mln. Lt) skirti per daugiašalį bendradarbiavimą – įmokai į Europos plėtros fondą (EPF) (apie 12 mln. Lt), įnašui į bendrąjį ES biudžetą, panaudojamam ES išorės politikai įgyvendinti (62 mln. Lt), įnašams į kitus fondus ir organizacijas (11 mln. Lt). Verta prisiminti, kad 2013 m. Lietuvos 74 mln. litų (21 mln. EUR), skirtų ES vystomojo bendradarbiavimo politikai, sudaro 0,2 proc. paramos, kurią administruoja Europos Komisija.

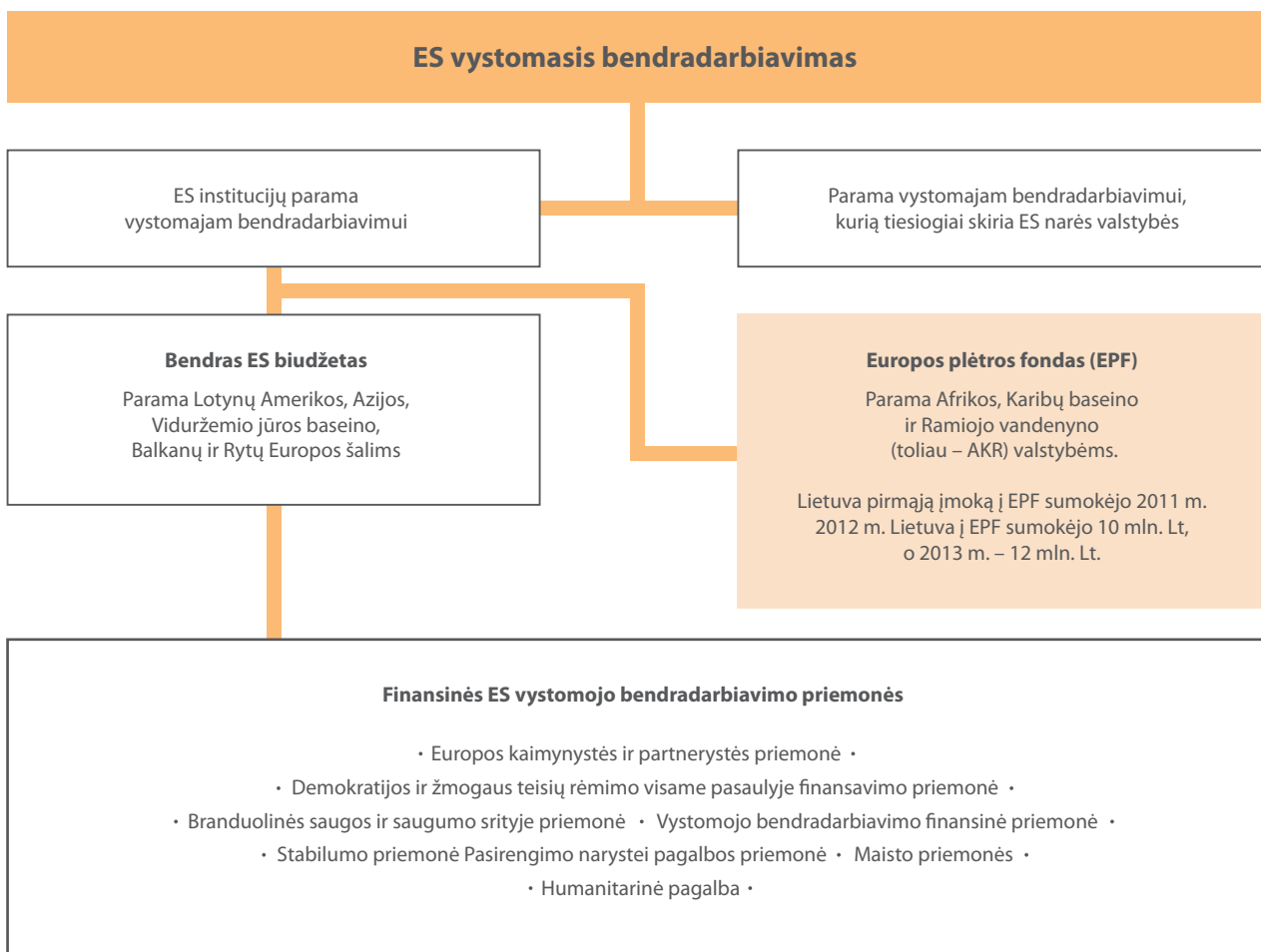
Galima suprasti Lietuvos pastangas ieškoti savo vaidmens, specializacijos, pvz., Lietuvos iniciatyvos kaimyninėse ES Rytų partnerystės šalyse, vis dėlto, beveik visiškai nesidomėjimas užsachario Afrika, kur šiuo metu skurdas ir kiti stygiai yra patys didžiausi, yra labai neparankus bendroje ir sutelktoje ES kovoje su skurdu pasaulyje.

Europos Sąjungos vystomojo bendradarbiavimo finansavimas

Lėšos, kurias Europos Komisija naudoja vystomajam bendradarbiavimui, gaunamos iš dviejų pagrindinių šaltinių. Pirmasis šaltinis yra bendrasis Europos Sąjungos biudžetas, antrasis Europos plėtros fondas (EPF, angl. European Development Fund, EDF), kuris yra nepriklausomas nuo ES biudžeto. Kaip ir visas ES biudžetas, išlaidos vystomajam bendradarbiavimui planuojamos pagal daugiametę finansinę programą, kuri rengiama ir tvirtinama bent penkerių metų laikotarpiui ir nustato, kiek pinigų galima daugiausia panaudoti atskirose srityse. Ankstesnioji finansinė programa aprėpė septynerių metų, 2007–2013 m., laikotarpį. Kita daugiametė finansinė programa suplanuota 2014–2020 m. laikotarpiui.

2007–2013 m. ES vystomajam bendradarbiavimui skirtas biudžetas apima Europos Komisijos lėšas ir EPF, skirstomas į finansines priemones. Iš biudžeto finansuojamos ne tik šios priemonės, bet ir humanitarinė pagalba bei ES užsienio ir saugumo politika.

ES paramos teikimo schema

2

Paramos teikimo specializacija:

kiek parama demokratijai ir geram valdymui yra Lietuvos prioritetinė sritis?

Kai 2003 m. balandžio 16 d. Atėnuose buvo pasirašyta Lietuvos ir dar devynių šalių Stojimo į ES sutartis, Lietuva įsipareigojo ir priėmė sąlygas dalyvauti tarptautinėje plėtros ir pagalbos politikoje. Su stojimo į ES sutartimi susijęs pirmasis šios srities Lietuvos teisės aktas, 2003 m. gegužės 6 d. – Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 564 „Dėl Lietuvos Respublikos plėtros ir pagalbos politikos 2003–2005 metams nuostatų patvirtinimo“. Nutarimas išskyrė 9 paramos sektorius, kuriuose Lietuva teiks paramą:

- 1) Demokratijos stiprinimo
- 2) Teisingumo ir vidaus reikalų
- 3) Ekonominės plėtros
- 4) Euro integracinių procesų
- 5) Nacionalinio saugumo stiprinimo
- 6) Aplinkos apsaugos
- 7) Transporto
- 8) Sveikatos ir socialinės apsaugos
- 9) Kultūros ir švietimo

2013 m. gegužės 16 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos įstatymą. Kitaip nei Vyriausybės nutarimai, įstatymas paramos sričių neišskiria, bet įvardija 5 tikslus, kurių vienas yra prisidėti prie demokratijos, saugumo ir stabilumo erdvės, tvaraus vystymosi plėtojimo valstybėse partnerėse. Pagal šį įstatymą ir Vyriausybės 2012–2016 m. programą, Užsienio reikalų ministerija parengė, o 2014 m. sausį Vyriausybė patvirtino dokumentą „2014–2016 metų vystomojo bendradarbiavimo politikos kryptys“, kur bendradarbiavimo sritys išvardijamos atskirai pagal šalis partneres. Lietuva 2014–2016 m. dvišalę paramą teiks pirmiausia Afganistanui ir ES Rytų partnerystės valstybėms:

- demokratijos ir pilietinės visuomenės stiprinimui;
- socialinių ir ekonominių reformų įgyvendinimui;
- administracinių ir institucinių gebėjimų stiprinimui;
- regionų vystymuisi ir savivaldos stiprinimui;
- moterų ir vyrų lygybės užtikrinimui;
- jaunimo iniciatyvoms;
- nepriklausomoms visuomenės informavimo priemonėms ir švietimui;
- istorinio ir kultūrinio paveldo puoselėjimui;
- bendradarbiavimui kaimo plėtros ir žemės ūkio srityse;
- viešajai įstaigai Europos humanitariniam universitetui – jos studentų lyderystės įgūdžių ugdymui;
- ekonominiam ir socialiniam vystymuisi;
- geram valdymui per vietos valdžios ir nevyriausybinų organizacijų administracinių ir institucinių gebėjimų stiprinimą;
- bendruomenių atsparumui krizėms, kylančioms dėl stichinių nelaimių, didinti.

Deklaruodama valią prisidėti prie pasaulinių skurdo mažinimo besivystančiose valstybėse pastangų, Lietuva jau nuo 2003 m. kiekviename vystomojo bendradarbiavimo politikos dokumente paramą demokratijai ir geram valdymui akcentuoja kaip prioritetinę bendradarbiavimo sritį ar tikslą. Nors kelias tarp skurdo mažinimo ir paramos demokratijai kategorijų ir pastangų gana ilgas, tačiau galima suprasti, kad Lietuva kaip šalis donorė eidama šiuo keliu ieško savo specializacijos tarptautinėje vystomojo bendradarbiavimo politikoje.

Vystomajame bendradarbiavime terminai kaip „demokratija“ ir „geras valdymas“ yra idėjos, kurios praktinėje veikloje gali būti taikomos tik pagal apibrėžimus, kurių Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo dokumentuose nėra. Stokodami mūsų paramos sričių apibrėžimų, ieškome jų specialioje literatūroje. JTO savo praktikoje vadovausi šiais gero valdymo kriterijais :

- Dalyvavimas – visi žmonės turi turėti balsą, priimant sprendimus tiesiogiai arba per teisėtą atstovą, kuris atstovauja jų interesams. Pabrėžiami dalyvavimo gebėjimai ir jų ugdymas;
- Teisės viršenybės principas – teisinė sistema turėtų būti teisinga ir vykdoma nešališkai, remiantis žmogaus teisėmis;
- Skaidrumas – skaidrumas remiasi laisvu informacijos srautu. Institucijų procesai ir informacija apie juos turi būti suprantami visiems;
- Atsakomumas – institucijos ir procesai turi tarnauti visoms suinteresuotosioms šalims;
- Orientacija į sutarimą – geras valdymas remiasi skirtingų interesų derinimu ir plačiu susitarimu, kas bus naudingiausia visoms grupėms;
- Nešališkumu – visi piliečiai turi turėti galimybių pagerinti arba išlaikyti savo gerovę;
- Efektyvumas ir veiksmingumas – siekiama kuo optimaliau patenkinti poreikius, geriausiai panaudojant turimus išteklius;
- Atskaitomybė – sprendimus priimanti valdžia, privatus sektorius ir pilietinės visuomenės organizacijos yra atsakingi visuomenei;
- Strateginė vizija – lyderiai ir visuomenė įsivaizduoja ilgalaikę perspektyvą, koks turi būti geras valdymas. Šis įsivaizdavimas remiasi istoriniu, kultūriniu ir socialiniu palikimu.

2001 m. EK Baltojoje knygoje dėl Europos valdymo apibrėžti penki gero valdymo principai:

- atvirumas – viešojo sektoriaus institucijos turi dirbti atvirai, savo sprendimus pateikti visuomenei, o tai didina pasitikėjimą institucijomis;
- dalyvavimas – svarbu užtikrinti piliečių dalyvavimą politikos formavimo ir įgyvendinimo procesuose;
- atskaitomybė – turi būti tiksliai apibrėžta, kas ką daro;
- veiksmingumas – viešojo politika turi remtis veiksmingumu ir rezultatyvumu;
- vientisumas – politika ir veiksmai turi būti tarpusavyje suderinti ir aiškūs.

Remiantis ES ir Lietuvos teisės aktų santykiu bei Lietuvos kaip JTO narės statusu galima teigti, jog pateikti tarptautinių organizacijų naudojami apibrėžimai taikytini ir Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo teisės aktuose įrašyti gero valdymo sąvokai.

Taikant tarptautinius „gero valdymo“ apibrėžimo kriterijus, mūsų „gero valdymo“ paramos dvišalės paramos teikimo sritis iš tiesų aprėpia ne vieną, bet keletą sričių, negana to, persidengiančių tarpusavyje. Pvz., „Vystomojo bendradarbiavimo 2011–2012 metų politikos nuostatose“ „geras valdymas“ aprėptų demokratijos stiprinimo, žmogaus teisių, taip pat lyčių lygybės, gero valdymo ir įstatymo viršenybės; sveikatos priežiūros ir socialinės apsaugos, taip pat ir paramą moterims kaip socialinei grupei; administracinių gebėjimų stiprinimo; ekonomikos ir prekybos plėtros; eurointegracijos procesų sritis.

Panašiai sritys persidengia ir vystomojo bendradarbiavimo 2014–2016 m. politikos kryptyse. Kai paramos demokratijai ir geram valdymo sritys susilieja tarpusavyje su kitomis dvišalės paramos sritimis į viena, įvertinti jas kiekvieną atskirai tampa itin sudėtinga užduotis.

Pereinant nuo politikos nuostatų prie praktinio įgyvendinimo lygmens painiavos ne ką mažiau. Pvz., jau anksčiau minėtame Vyriausybės nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos vystomojo bendradarbiavimo 2011–2012 metų politikos nuostatų patvirtinimo“, išskirtos 7 paramos teikimo sritys:

- 1) Demokratijos stiprinimo, žmogaus teisių, taip pat lyčių lygybės, gero valdymo ir įstatymo viršenybės
- 2) Sveikatos priežiūros ir socialinės apsaugos, taip pat ir paramos moterims kaip socialinei grupei
- 3) Administracinių gebėjimų stiprinimo
- 4) Ekonomikos ir prekybos plėtros
- 5) Eurointegracijos procesų
- 6) Paramos per kultūrą, švietimą, mokslą, kultūros paveldo išsaugojimą
- 7) Aplinkosaugos ir kovos su klimato kaita.

Tačiau Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos (VBPD) įgyvendinimo tvarkos apraš¹, galiojusio 2011–2013 m., 1 priede „Projekto koncepcijos forma“ ir 2013 m. užsienio reikalų ministerijos Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos gairės² įvardija 12 sričių:

- 1) Parama geram valdymui, stiprinant administracinius vietos valdžios ir NVO gebėjimus
- 2) Parama ekonominiams ir socialiniams vystymuisi, sveikatos apsaugai
- 3) Parama kaimo plėtrai, ypač žemės ūkio produktyvumo didinimui
- 4) Parama regionų vystymuisi
- 5) Parama bendro istorinio ir kultūrinio paveldo puoselėjimui
- 6) Parama demokratiniais judėjimams, ypač jaunimo iniciatyvoms, nepriklausomoms visuomenės informavimo priemonėms
- 7) Parama pilietinei visuomenei
- 8) Moterų socialinio ir ekonominio aktyvumo skatinimas
- 9) Parama aplinkosaugos ir kovos su klimato kaita srityse
- 10) Parama euro-integraciniams siekiams
- 11) Administracinių ir institucinių gebėjimų stiprinimas europinei ir euroatlantinei integracijai remti
- 12) Kita

¹ Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos įgyvendinimo tvarkos aprašas, patvirtintas LR URM ministro 2007 m. balandžio 24 d. įsakymu Nr. V-42 (Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro 2011 m. gruodžio 14 d. įsakymo Nr. V-249 redakcija)

² 2013 m. užsienio reikalų ministerijos vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos gairės, patvirtintos Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro 2012 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. V-226

URM informaciniame leidinyje „Lietuvos vystomasis bendradarbiavimas 2012“ VBPD pateikta parama suskirstyta į keturias sritis:

- 1) geras valdymas, parama euro integraciniams procesams
- 2) parama socialiniam ir ekonominiam vystymuisi
- 3) parama pilietinei visuomenei, jaunimo ir kultūrinis bendradarbiavimas
- 4) Lietuvos visuomenės informavimas apie vystomąjį bendradarbiavimą

Tolesnių metų URM leidinyje „Lietuvos vystomasis bendradarbiavimas 2013“ VBPD parama suskirstyta į aštuonias sritis:

- 1) Parama pilietinei visuomenei
- 2) Administracinių ir institucinių gebėjimų stiprinimas
- 3) Parama ekonominiam ir socialiniam vystymuisi, sveikatos apsaugai ir švietimui
- 4) Parama kaimo plėtrai, žemės ūkio efektyvumo didinimui
- 5) Visuomenės informavimas
- 6) Parama bendro istorinio ir kultūrinio paveldo puoselėjimui
- 7) Lyčių lygybės ir moterų socialinio aktyvumo skatinimas
- 8) Kultūrinis bendradarbiavimas

Parama demokratijai neišskirta iš viso. Taigi, kiek parama demokratijai yra aktuali praktikoje, įgyvendinant VBPD projektus? Atsakymo ieškome svetainėje www.orangeprojects.lt. Kitaip nei metiniuose spausdintiniuose leidiniuose, paramos sritys čia įvardijamos kaip bendradarbiavimo, bet daugiau mažiau atitinka VBPD programos gaires ir projekto paraiškos formoje apibrėžtas sritis. Tiesa, jos čia nubrėžtos taip, kad mums ypač svarbi parama demokratijai prapuola ištirpusi kitaip įvardytose paramos srityse.

VBPD įgyvendintų projektų apžvalga

Pagal VBPD įgyvendintų projektų suvestines, 2012 ir 2013 m. programoje įgyvendinti atitinkamai 29 ir 12 paramos geram valdymui sričiai priskiriami projektai. Paramos demokratijai sričiai nepriskirtas joks projektas.

2012 m. gerojo valdymo sričiai priskiriamus projektus įgyvendino tiek privataus sektoriaus, tiek pilietinės visuomenės atstovai, tiek viešosios valdžios institucijos. Pilietinės visuomenės atstovams skirtos veiklos:

- NVO atstovams suorganizuoti mokymai projektų ir žmogiškųjų resursų valdymo temose,
- stebėtojai iš Lietuvos stebėjo balsavimo bei balsų skaičiavimo procesus Gruzijoje ir Ukrainoje,
- jaunųjų lyderių akademijos „Demokratijos stiprinimas Rytų Europos šalyse“ metu įkurtas jaunųjų lyderių tinklas,
- parengta metodinė priemonė paminklų apsaugai Afganistane (privatus sektorius),
- surengtas seminaras apie Ukrainos problemas ir perspektyvas Europos Sąjungoje, jis prisidėjo prie vietos visuomenės nuomonės ir vertybių formavimo, žiniasklaidos dėmesio euro-integracinei problematikai.

Viešojo sektoriaus institucijų atstovams skirtos veiklos:

- Konsultacijos ir mokymai Afganistano aviacijos saugos priežiūros institucijų atstovams.
- Mokomasis vizitas, skirtas supažindinti Afganistano, Tadžikistano, Pakistano ir Kirgizijos atstovus su Lietuvoje veikiančia maisto ir pašarų kontrolės sistema.
- Apeliacinis teismas Afganistane aprūpintas biuro technika.
- Mokymų sesija strateginio valdymo tema Gruzijos savivaldybėms.
- Moldovos institucijų specialistai supažindinti su Lietuvoje veikiančia audito sistema, maisto perdirbimo įmonėse veikiančia savikontrolės sistema.
- Lietuvos ir Moldovos teisininkų forumas, nustatytos tolesnės Moldovos teisinės sistemos tobulinimo kryptys.
- Moldovos parlamentarų padėjėjams, politinių partijų ir nevyriausybinių organizacijų atstovams surengti mokymai „Profesinių kompetencijų vystymas planuojant, vykdam ir kontroliuojant valstybės biudžetą“.
- Ukrainos muitinės pareigūnams perduota geroji Lietuvos muitinės pareigūnų patirtis įvairiose kontrolės ir prevencijos srityse.
- Per Lietuvos nacionalinės mokėjimų agentūros ekspertų vizitą Ukrainos agrarinės, veterinarijos ir fitosanitarijos tarnybos atstovai supažindinti su ES mokėjimo agentūrų akreditacijos kriterijais, ES investicinės paramos žemės ūkio sektoriuje administravimo sistema bei ES investicinės paramos kontrolės vykdymo sistema.
- Organizuoti 25 jaunųjų Tuniso politikų (iš jų 3 parlamentarų) mokymai Tunise. Mokymus vedė 4 ekspertai, buvę ir esami Lietuvos ir kitų Europos valstybių parlamentarai.

2013 m. gerojo valdymo sričiai priskiriamus projektus įgyvendino tiek privataus sektoriaus, tiek pilietinės visuomenės organizacijos, tiek viešosios valdžios institucijos. Pilietinei visuomenei skirtos veiklos:

- Surengti seminarai, padidinę Goros provincijos moterų supratimą apie jų teises, ypač rinkimų teisę.
- Gruzijoje surengta apskritojo stalo diskusija, per kurią vyriausybinių institucijų, NVO ir tarptautinių organizacijų atstovai bei ekspertai aptarė klausimus dėl vizų liberalizavimo.

Viešojo sektoriaus institucijų atstovams skirtos veiklos:

- Konsultacijos ir mokymai Afganistano aviacijos saugos priežiūros institucijų atstovams.
- Mokomasis vizitas, skirtas supažindinti Afganistano, Tadžikistano, Pakistano ir Kirgizijos atstovus su Lietuvoje veikiančia maisto ir pašarų kontrolės sistema.
- Apeliacinis teismas Afganistane aprūpintas biuro technika.
- Mokymų sesija strateginio valdymo tema Gruzijos savivaldybėms.
- Moldovos institucijų specialistai supažindinti su Lietuvoje veikiančia audito sistema, maisto perdirbimo įmonėse veikiančia savikontrolės sistema.
- Lietuvos ir Moldovos teisininkų forumas, nustatytos tolesnės Moldovos teisinės sistemos tobulinimo kryptys.
- Moldovos parlamentarų padėjėjams, politinių partijų ir nevyriausybinių organizacijų atstovams surengti mokymai „Profesinių kompetencijų vystymas planuojant, vykdam ir kontroliuojant valstybės biudžetą“.
- Ukrainos muitinės pareigūnams perduota geroji Lietuvos muitinės pareigūnų patirtis įvairiose kontrolės ir prevencijos srityse.
- Per Lietuvos nacionalinės mokėjimų agentūros ekspertų vizitą Ukrainos agrarinės, veterinarijos ir fitosanitarijos³ tarnybos atstovai supažindinti su ES mokėjimo agentūrų akreditacijos kriterijais, ES investicinės paramos žemės ūkio sektoriuje administravimo sistema bei ES investicinės paramos kontrolės vykdymo sistema.
- Organizuoti 25 jaunųjų Tuniso politikų (iš jų 3 parlamentarų) mokymai Tunise. Mokymus vedė 4 ekspertai, buvę ir esami Lietuvos ir kitų Europos valstybių parlamentarai.

Lietuva įsipareigojo teikti paramą Rytų partnerystės šalims bei Afganistanui, tačiau kasmet įgyvendinami projektai Artimųjų Rytų regione: Tunise 2 metus iš eilės Lietuvos Seimo nariai, atstovaujantys asociacijai „Parliamentary Forum for Democracy“, ugdo jaunuosius politikus, o Palestinoje naudojant neformalaus ugdymo metodus 2013 m. buvo stiprinamas jaunimo pilietiškumas. Paramos poreikis šiose šalyse neginčijamas, o įgyvendinti projektai priskirtini greičiausiai prie trumpalaikių poreikių. Parama demokratijai iš principo yra ilgalaikiai įsipareigojimai.

Parama demokratijai Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikoje yra svarbi sritis šaliai ieškant savo specializacijos, nors praktinėje veikloje ji minima kaskart rečiau. Paramą demokratijai keičia kitaip įvardijamos paramos sritys. Toks pokytis, ko gero, susijęs su terminais, kurie ateina iš reagavimo į trumpalaikius poreikius.

Pernelyg laisvas dabartiniu metu dvišalės paramos sričių sąvokų vartojimas tampa kliūtimi nustatyti „minkštųjų“, į socialinius procesus nukreiptų projektų ir visos programos procesų stebėjimo ir rezultatų vertinimo kriterijus. Žinoma, „minkštųjų“ sričių procesų vertinimo objektyvių kriterijų surašymui reikalingos ekspertų diskusijos, specialios žinios ir patirtis. Tačiau be išmintingai išdėstytų kriterijų ir pagal juos gautų objektyvių duomenų apie suteiktos dvišalės paramos demokratijai poveikį ir naudingumą, neįmanoma įvertinti, kaip efektyviai valdoma dvišalė parama, ką reikia keisti, daug ar mažai padaroma ir pan. Paramą demokratijai užgožiančios ir persidengiančios tarpusavyje paramos sritys byloja, kad Lietuvos vystomasis bendradarbiavimas dar toli nuo suderintos tarpusavyje profesionalios veiklos. Dabar svarbu į tai atkreipti dėmesį, nes trūkumus lengviau taisyti, kol dokumentų ir veiklos apimtys mažesnės.

Vystomojo bendradarbiavimo, kaip ir kiekvienoje politikoje, svarbūs tokie vartojamų sąvokų supratimai, apibrėžimai ir kriterijai, kuriais remiantis galima valdyti visą sudėtingą procesą, įvertinti rezultatus ir jų poveikį. Jei vystomojo bendradarbiavimo srities leksikoje parama demokratijai ir geram valdymui tampa viena iš aukštesnio lygio kategorijų, tai turėtų būti kažkaip įvertinta, o bendresnės nuostatos ir vykdomos veiklos ir projektai išskirstyti į skirtingus lygmenis.

³ Fitosanitarija – tai prevencinių, agrotechninių ir organizacinių priemonių visuma, jomis siekiama užtikrinti augalų sveikatingumą.

3

Lietuvos pereinamojo laikotarpio patirties perdavimas besivystančioms šalims.

Reformų ir pasiruošimo narystei Europos Sąjungoje (ES) laikotarpiu Lietuva sukaupė patirtį, kurią pripažino ES institucijos ir dabar kaskart dažniau skatina Lietuvą ją perduoti panašias reformas įgyvendinančioms šalims. Lietuva pereinamojo laikotarpio patirties panaudojimą laiko vienu iš nacionalinės vystomojo bendradarbiavimo politikos principų.

Jungtinių Tautų vystymosi programos administratoriaus pavaduotoja ir biuro Europos bei Nepriklausomų valstybių sąjungos (NVS) šalims direktorė Cihan Sultanoglu 2013 m. Vilniuje akcentavo: „Lietuva turi milžinišką pereinamojo laikotarpio patirtį, taip pat įstojimo į Europos Sąjungą (ES) patirtį. Tai nepaprastai vertinga toms suinteresuotoms šalims, kurios išgyvena tuos pačius procesus. Kartu tai vertinga platesnės ES integracijos procese. Galbūt žiūrint plačiau, Lietuva turi didžiulę patirtį įvairių socialinių reformų ir inovacijų srityje, Lietuvos žmogaus socialinės raidos srities pasiekimai yra nepaprasti.“ Toks geras pereinamojo laikotarpio patirties įvertinimas bei Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos principai įpareigoja sukauptą patirtį reflektuoti universaliu lygmeniu ir paversti ją konkrečiomis veiklomis ir vykdomais projektais.

Lietuvos įsipareigojimai teikti paramą drauge su reformų įgyvendinimo patirtimi

Lietuvoje nuo 2003 m. iki 2013 m. vystomojo bendradarbiavimo politikos dokumentas buvo vyriausybės keičiantis atnaujinamas „Vystomojo bendradarbiavimo politikos nuostatos“. Teisinės valstybės kūrimo, demokratijos stiprinimo, žmogaus teisių apsaugos, perėjimo prie rinkos ekonomikos ir eurointegracijos patirties perdavimas ją perimti pageidaujantioms reformas vykdančioms besivystančioms šalims Lietuvos vyriausybės politikos nuostatose įvardijamos kaip vystomojo bendradarbiavimo politikos misija. Kaip šalys partnerės įvardijamos kaimyninės, panašios kultūros ir istorinės raidos šalys. Bendradarbiaudama su jomis Lietuva įsipareigoja prisidėti prie Jungtinių Tautų patvirtintų Tūkstantmečio vystymosi tikslų įgyvendinimo, demokratijos, saugumo ir stabilumo erdvės plėtojimo, ypač kaimyniniuose regionuose, pokonfliktnėse zonose ar regionuose, stiprinti politinius, ekonominius, socialinius ir kultūrinius ryšius su regiono valstybėmis. Dvi šalys, Afganistanas ir Irakas, buvo įvardytos kaip Lietuvos partnerės už ES Rytų partnerystės ribų. Kaip žinome iš bendro praėjusio dešimtmečio politinių įvykių konteksto, Lietuvos bendradarbiavimą su šiomis šalimis anuo metu lėmė pirmiausia narystės tarptautinėse organizacijose sąlygos ir saugumo pasaulyje užtikrinimo tikslai.

2013 m. spalį Lietuvoje įsigaliojo Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos įstatymas, kuris iš esmės pagrįstas ankstesniųjų vyriausybės politikos nuostatomis šioje srityje. Sukauptos patirties perdavimas įstatyme įvardytas vystomojo bendradarbiavimo politikos principu. 2014 m. sausio 15 d. Vyriausybės nutarimu patvirtintos Lietuvos Respublikos vystomojo bendradarbiavimo 2014–2016 m. politikos kryptys, kuriose dar kartą patvirtinamas siekis sudaryti sąlygas veiksmingai panaudoti žmogiškuosius išteklius gerajai Lietuvos valstybės kūrimo ir integravimosi į tarptautines struktūras patirčiai perduoti besivystančioms valstybėms. Lietuvos demokratinės valstybės ir rinkos ekonomikos kūrimo patirties perdavimas išskiriamas kaip Lietuvos stiprioji pusė ir dvišalio vystomojo bendradarbiavimo su šalimis partnerėmis prioritetas. Šalimis partnerėmis išlieka ES kaimynystės Rytų partnerystės šalys: Armėnija, Azerbaidžanas, Baltarusija, Gruzija, Moldova ir Ukraina. Lietuvos partnere už ES kaimynystės ribų lieka Afganistanas. Lietuvos donorės įsipareigojimai – siekti Tūkstantmečio vystymosi tikslų ir užtikrinti didesnę finansavimą vystomajam bendradarbiavimui – išlieka nepasikeitę nuo 2003 m. Pereinamojo laikotarpio patirties panaudojimas ir perdavimas Rytų partnerystės šalims yra Lietuvos specializacija vystomajame bendradarbiavime.

Patirties perdavimo veiklos

Lietuva donorystės įsipareigojimus globaliajam vystymuisi vykdo dviem būdais: įgyvendindama nacionalinę vystomojo bendradarbiavimo politiką bei dalyvaudama ir prisidėdama prie ES ir keletu tarptautinių organizacijų veiklų. Pagrindinis informacijos šaltinis apie Lietuvos oficialią paramą vystymuisi bei Užsienio reikalų ministerija (URM) programoje įgyvendinamus projektus yra Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo interneto svetainė www.orangeprojets.lt. Nacionalinę vystomojo bendradarbiavimo politiką formuoja, koordinuoja bei už jos rezultatus atsako URM, kuri iš jai paskirtų biudžeto asignavimų įgyvendina Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programą. Vystomojo bendradarbiavimo programa pagrįstai laikoma reikšminga valstybės užsienio politikos dalimi ir yra viena svarbiausių priemonių įgyvendinti nacionalinės vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai politikos krypties projektus.

2012 m. Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programoje įgyvendinta buvo 122 vystomojo bendradarbiavimo projektai bei kitos programos priemonės gero valdymo, ekonominio ir socialinio vystymosi, švietimo, moterų socialinio aktyvumo, visuomenės informavimo ir paramos demokratijai srityse už bendrą 3,9 mln. Lt sumą. 2013 m. Programoje buvo įgyvendinti 102 vystomojo bendradarbiavimo projektai už 3,46 mln. Lt.

2012 m. Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos lėšos projektams paskirstytos į keturias sritis:

- 1) Lietuvos visuomenės informavimas apie vystomąjį bendradarbiavimą
- 2) Parama pilietinei visuomenei, jaunimo ir kultūrinis bendradarbiavimas
- 3) Parama socialiniam ir ekonominiam vystymuisi
- 4) Geras valdymas, parama eurointegraciniam procesams

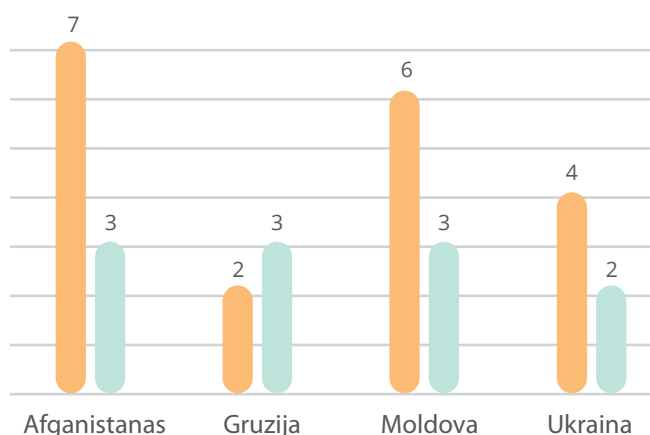
2013 m. Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos lėšos projektams paskirstytos į aštuonias paramos sritis:

- 1) Kultūrinis bendradarbiavimas
- 2) Visuomenės informavimas
- 3) Administracinių ir institucinių gebėjimų stiprinimas
- 4) Parama bendro istorinio ir kultūrinio paveldo puoselėjimui
- 5) Lyčių lygybės ir moterų socialinio aktyvumo skatinimas
- 6) Parama pilietinei visuomenei
- 7) Parama kaimo plėtrai, žemės ūkio efektyvumo didinimui
- 8) Parama ekonominiam ir socialiniam vystymuisi, sveikatos apsaugai ir švietimui

Metinėse programos ataskaitose paramos paskirstymo sritis išplėsta nuo keturių 2012 m. iki aštuonių 2013 m., todėl sunku palyginti, kaip kinta įgyvendintų projektų skaičius pagal paramos sritis. Reformų laikotarpio patirties perdavimas, taip dažnai minimas politikos dokumentuose, informaciniuose leidiniuose nėra išskiriamas atskiru sektoriumi. Lietuvos sukauptos patirties panaudojimas jokiuose dokumentuose nėra nei paaiškintas, nei aiškiai apibrėžtas, neaišku, kas ir kokią patirtį turi sukaupęs ir tai užfiksavęs dokumentuose, tad prie šios paramos srities leidžiame sau priskirti gero valdymo ir administracinių gebėjimų stiprinimo paramos sritis.

Parama geram valdymui ir administracinių gebėjimų stiprinimui

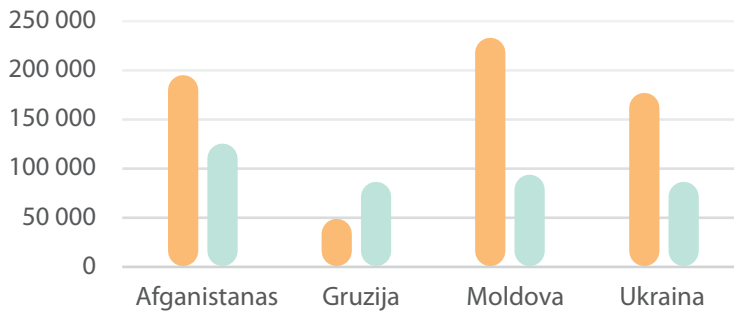
URM Vystomaj bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programoje gero valdymo paramos srityje 2012 m. buvo įgyvendinama 19 projektų, o 2013 m. – 11 projektų. Projektų pasiskirstymą ir programos skirtų lėšų didį šioje paramos srityje šalyse partnerėse žiūrėti atitinkamai diagramose Nr. 1. ir Nr. 2.

Nr. 1 Projektų sk. vnt.

Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos projektai gero valdymo paramos srityje šalyse partnerėse.

● 2012 ● 2013

Nr. 2 Paramos suma, Lt.

Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos lėšos skirtos įgyvendinti projektus gero valdymo paramos srityje šalyse partnerėse.

● 2012 ● 2013

Teikiant paramą šalių partnerių institucijų administracinių gebėjimų stiprinimui, 2012 ir 2013 m. projektai skirti:

- Afganistano, Tadžikistano, Pakistano, Kirgizijos žemės ūkio ir veterinarijos institutų specialistams, Afganistano aviacijos sistemos ir civilinės aviacijos specialistams, Goro provincijos Apeliacinio teismo specialistams ir administracijos atstovams, Informacijos ir kultūros ministerijos atstovams, Valstybės tarnybos instituto atstovams, Nepriklausomos rinkimų komisijos nariams;
- Gruzijoje savivaldos bendruomenių atstovams strateginio planavimo srityje; paramai eurointegraciniams procesams ir reformų patirties perdavimui, branduolinio saugumo aukštesniosios grandies pareigūnams, Regioninės plėtros instituto specialistams;
- Moldovoje žemės ūkio ir maisto pramonės ministerijos ir maisto saugos tarnybos specialistams, teisinio sektoriaus atstovams, parlamentarų padėjėjų ir politinių partijų atstovams;
- Ukrainoje Muitinės tarnybos specialistams, Agrarinės politikos ir maisto ministerijos bei Valstybinės veterinarijos ir fitosanitarijos tarnybos atstovams, Valstybinės žuvininkystės agentūros specialistams.

Prie Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos įgyvendinimo 2012–2013 m. prisidėjo ir Lietuvos savivaldybės, kurios įgyvendino iš viso tris projektus Gruzijoje ir Moldovoje. Šiuos projektus taip pat galima priskirti sukauptos patirties panaudojimo sričiai

Apibendrinant Lietuvos paramą šalių partnerių institucijų administracinių gebėjimų stiprinimui 2012 ir 2013 m. šios srities projektų finansuotų Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos lėšomis geografija aprėpia keturias šalis partneres: Afganistaną, Gruziją, Moldovą ir Ukrainą. Bene labiausiai į akis krenta tai, kad projektų skaičius ir jų finansavimas labai sumažėjo: nuo 19 projektų 2012 m. iki 11 projektų 2013 m. Ar tai reiškia, kad Lietuvos sukauptos patirties panaudojimas jau šalinamas iš URM Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos? Ar bus perkeltas iš nacionalinės politikos į EK Dvynių programą?

Lietuvos sukauptos patirties panaudojimas EK Dvynių programoje

Dvynių programa yra Europos Komisijos (EK) iniciatyva, kuri buvo sumanyta kaip priemonė padėti šalims kandidatėms įgyti reikiamų įgūdžių ir patirties priimti, įgyvendinti ir vykdyti ES teisės aktus. Programos projektai skirti perduoti ES valstybių narių ir šalių partnerių viešojo sektoriaus institucijų žinias ir patirtį šalims partnerėms sustiprinti jų bendradarbiavimą Asociacijos sutarties su ES sąlygomis. Dvynių programa aprėpia ES nares, šalis kandidates, narystės siekiančias bei ES kaimynystės valstybes. Dvynių programą administruoja Europos plėtros (ELARG) direktoratas.

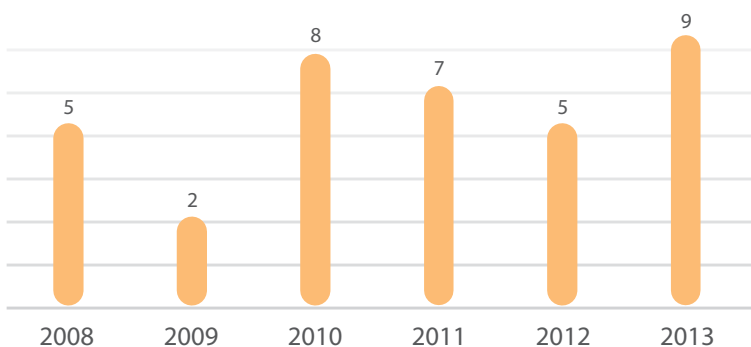
Lietuva jau nuo 1998 m. Dvynių programoje dalyvavo kaip paramos gavėja ir iki 2008 m. Lietuvoje buvo įgyvendinti 125 Dvynių projektai žemės ūkio, vidaus rinkos ir statistikos, teisingumo ir vidaus reikalų, viešojo administravimo, transporto, socialinių reikalų srityje. Lietuvai tapus ES nare, Lietuvos valstybinės institucijos gali rengti ir pačios įgyvendinti Dvynių programos remiamus projektus šalyse paramos gavėjose.

Nuo 2009 m. Užsienio reikalų ministerija koordinuoja Lietuvos institucijų dalyvavimą ES Dvynių programoje. EK Dvynių programa atitinka Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos specializaciją pasinaudoti sukaupta reformų laikotarpio patirtimi bei užtikrina sąlygas įsitraukti kaip partnerėms bei savarankiškai rengti projektus ir juos įgyvendinti. EK Dvynių programos administracija atveria galimybę pateikti projektinius pasiūlymus ir gauti finansavimą konkurse laimėjusių projektų įgyvendinimui. Lietuvos Vyriausybės patvirtintos Vystomojo bendradarbiavimo 2014–2016 m. politikos kryptys numato, kad Užsienio reikalų ministerijai koordinuojant, Lietuvos valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos bus skatinamos įsitraukti į ES Dvynių programos projektų įgyvendinimą.

2013 m. ES Dvynių programoje projektus įgyvendino šios Lietuvos institucijos:

- Centrinė projektų valdymo agentūra (15 projektų);
- Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba (6 projektai);
- Finansų ministerija (4 projektai);
- Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (3 projektai);
- Specialiųjų tyrimų tarnyba (3 projektai);
- Susisiekimo ministerija (3 projektai);
- Muitinės departamentas (2 projektai);
- Vyriausybės kanceliarija (2 projektai);
- Valstybinė ne maisto produktų inspekcija (2 projektai);
- Nacionalinė mokėjimų agentūra (2 projektai);
- Vyriausioji rinkimų komisija (1 projektas);
- Valstybės kontrolė (1 projektas);
- Užsienio reikalų ministerija ir kt. (1 projektas).

Lietuvos įgyvendinami Dvynių projektai padėjo panašias funkcijas atliekančioms institucijoms Kroatijoje, Vengrijoje, Serbijoje, Juodkalnijoje, Albanijoje, Kosove, Bulgarijoje, Rumunijoje, Ukrainoje, Gruzijoje, Azerbaidžane, Armėnijoje, Turkijoje, Moldovoje, Makedonijoje bei Egipte. Lietuvos institucijų laimėtų ES Dvynių programos projektų skaičius 2008–2013 m. žiūrėti diagramoje Nr. 3 „Lietuvos institucijų laimėtų ES Dvynių programos projektų skaičius 2008–2013 metais“.

Nr. 3 Projektai vnt.

Lietuvos institucijų laimėtų ES Dvynių programos projektų skaičius 2008–2013 metais.

2012 m. Lietuvos institucijos laimėjo 5 projektus:

- Juodkalnijoje – parama kaimo plėtros programai;
- Kroatijoje – veikslių prieš grobstymą sistemos stiprinimas;
- Kroatijoje – viešojo ir privataus sektoriaus partnerystės stiprinimas;
- Azerbaidžane – radiacinės saugos infrastruktūros stiprinimas;
- Azerbaidžane – kultūros ir turizmo ministerijos gebėjimų stiprinimas.

* Šių projektų bendra vertė yra daugiau kaip 3,3 mln. litų.

2013 m. Lietuvos institucijos laimėjo 9 projektus: po du projektus Makedonijoje, Kroatijoje ir Juodkalnijoje, po vieną projektą Kosove, Turkijoje ir Ukrainoje. 2013 m. prie ES Dvynių programos įgyvendinimo prisidėjo dar septynios institucijos: Valstybės kelių transporto inspekcija, Švietimo ir mokslo ministerija ir Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras, Vyriausioji rinkimų komisija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Darbo birža, Užsienio reikalų ministerija.

2014 m. buvo baigti įgyvendinti projektai Armėnijoje, Azerbaidžane, Juodkalnijoje, Moldovoje, Kosove, Kroatijoje, Ukrainoje.

Armėnijoje Lietuvos institucijos įgyvendino 3 projektus:

1. Konkurencingumo stiprinimo srityje „Konkurencijos ir valstybės pagalbos įstatymų įgyvendinimo stiprinimas Armėnijoje“;
2. Vartotojų teisių apsaugos ir muitinės kontrolės srityje „Rinkos ir vartotojų teisių apsaugos inspekcijos gebėjimų stiprinimas ir suderinamumas su ES standartais“;
3. Muitinės kontrolės srityje „Parama Armėnijos valstybės pajamų tarnybai muitinės procedūrų kontrolės srityje remiantis geriausia ES šalių praktika“ (pirmasis projektas, kurį laimėjo Lietuva kaip vyresnioji partnerė ir tarptautinio konsorciumo lyderė).

Azerbaidžane įgyvendino 2 ES Dvynių projektus:

1. Radiacinės saugos srityje projektą, skirtą Azerbaidžano branduolinės ir radiacinės saugos infrastruktūrai stiprinti;
2. Turizmo skatinimo srityje projektą, skirtą Azerbaidžano turizmo sektoriaus reformai remti.

Moldovoje dalyvaujant Lietuvos institucijoms buvo įgyvendinti projektai:

1. Maisto saugos srityje įgyvendintas projektas, skirtas kurti Moldovos nacionalinę maisto saugos agentūrą;
2. Vartotojų apsaugos srityje projektas, skirtas Moldovos vartotojų apsaugos inspekcijai remti.

Juodkalnijoje buvo įgyvendinamas projektas, skirtas Juodkalnijos gebėjimams administruoti paramą žemės ūkiui ir kaimo plėtrai pagal IPARD programą ugdyti, Ukrainoje – projektas, skirtas Ukrainos žemės ūkio paskirties žemės rinkos plėtrai, Kosove baigtas jau antrasis projektas, skirtas Kosovo maisto saugumo ir veterinarijos sistemai reorganizuoti, o Kroatijoje – projektas, skirtas ES sanglaudos fondų valdymui gerinti. Kroatijoje įgyvendintas projektas ES sanglaudos fondų valdymui gerinti įgyvendinamas Lietuvos finansų ministerijos ir Centrinės projektų valdymo agentūros buvo išrinktas 2013 m. ES Dvynių programos sėkmės istorija.

Žvelgiant į kaskart aktyvesnę Lietuvos institucijų dalyvavimą EK Dvynių programoje, svarbu nuolat turėti omenyje ilgalaikę perspektyvą ir, jei Dvynių projektai priskiriami vystomojo bendradarbiavimo politikos sričiai, vertinti jų rezultatus pagal svarbiausią partnerystės vystomajame bendradarbiavime principą – kiek efektyviai Lietuvos Dvynių projektai prisideda prie skurdo mažinimo šalyse partnerėse, kiek įpareigoja šalies partnerės vyriausybės institucijas prasmingai bendradarbiauti su skirtingų socialinių grupių asociacijomis, įgalinti visų pirma silpnuosius visuomenės narius įveikti skurdą ir susikurti sau ir savo vaikams geresnę gyvenimą.

Be tokio įvertinimo sunku įžvelgti Dvynių programos projektų ryšį su kova su skurdu ir socialine atskirtimi, tai yra tikslais, kurie yra pirmieji ES vystomojo bendradarbiavimo politikoje ir esminiai žmogiškojo solidarumo principai.

Rekomendacijos

Lietuvai ruošiantis narystei Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijoje (EBPO), Vilniuje lankosi organizacijos atstovai ir stebi Lietuvos OPV apimtį ir efektyvumą, paskirstymo kelius, vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos valdymo sistemą, ekspertai organizuoja konsultacijas ir mokymus. Lietuvoje visuomenės susidomėjimas vystomojo bendradarbiavimo politika didėja, o viešasis diskursas globalaus vystymosi klausimais bei Lietuvos vaidmeniu jame tampa dalykiškas ir kompetentingas. Prie to prisideda ir kasmet Lietuvoje įgyvendinami globaliojo švietimo bei visuomenės informavimo projektai. Lietuvos visuomenė palaipsniui tampa visuomene donore. Remiantis EBPO principais bei ES nevyriausybių organizacijų konfederacijos CONCORD įžvalgomis, vystomojo bendradarbiavimo sektoriuje veikiančios Lietuvos nevyriausybinių organizacijų rekomenduoja:

- Vykdyti vystomojo bendradarbiavimo politiką, kuri visiškai atitiktų priimtus tarptautinius įsipareigojimus. Artėjant terminui įsipareigojimams skirti OPV 0,33 proc. BNP atrodo vis labiau nerealūs. Juo labiau svarbu persvarstyti nacionalinę vystomojo bendradarbiavimo politiką, numatyti OPV augimą ir užtikrinti finansavimą valstybės biudžete.
- Užtikrinti efektyvų politikos suderinamumo vystymuisi įgyvendinimą per nacionalinę vystomojo bendradarbiavimo komisiją.
- Sukurti dalyvavimo daugiašalėje, ypač ES vystomojo bendradarbiavimo politikoje strategiją.
- Nukreipti Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo paramą kovai su skurdu prioritetingose šalyse partnerėse. Paramos tikslus formuluoti pagal šalių partnerių poreikius.
- Išplėtoti OPV valdymą, nukreiptą į rezultatus, sukurti stebėjimo ir vertinimo sistemą pagal tarptautinius standartus.
- Tęsti ir išplėtoti konsultacijas su vystomojo bendradarbiavimo srityje veikiančiomis nevyriausybėmis organizacijomis.

4

Globalusis švietimas ir visuomenės informavimas apie vystymąsi.

Lietuva kaip ES narė yra prisiėmusi įsipareigojimus vykdyti vystomojo bendradarbiavimo politiką ir skirti savo biudžeto dalį šios politikos krypties veikoms įgyvendinti. Globalusis švietimas ir visuomenės informavimas apie vystymąsi yra neatskiriama vystomojo bendradarbiavimo politikos dalis ir būtina sąlyga vystomojo bendradarbiavimo politikai įgyvendinti. Todėl šios vystomojo bendradarbiavimo srities finansavimas yra svarbus ir būtinas, siekiant didinti visuomenės informuotumą apie globalias vystymosi problemas, vystomojo bendradarbiavimo aktualijas ir suteikti galimybę kiekvienam žmogui įgyti žinių ir gebėjimų, padedančių imtis pilietinės iniciatyvos, ir taip prisidėti prie pasaulyje egzistuojančios nelygybės mažinimo, taikos palaikymo ir darnios globalios visuomenės plėtros.

Šiame straipsnyje apžvelgiamos pagrindinės prielaidos globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo apie vystymąsi veiklų įgyvendinimui ir šių veiklų finansavimo aktualijos Lietuvoje 2012–2013 metais. Siekiant tinkamai įvertinti globaliojo švietimo situaciją, pateikiama globaliojo švietimo samprata, kuria remiantis analizuojamos nacionalinių teisės aktų nuostatos ir valstybės skiriama parama globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo veikoms finansuoti.

Straipsnyje analizuojama tik finansinė parama globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo veikloms, skiriamoms iš Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos, kuri yra Lietuvos dvišalės paramos vystomajam bendradarbiavimui skyrimo instrumentas.

Straipsnyje vartojama sąvoka „globalusis švietimas“, kuri apibendrina visas šiuo metu egzistuojančias švietimo ir visuomenės informavimo apie globalius reiškinius ir darnų pasaulio vystymąsi koncepcijas.

Lentelė Nr. 1. Vystomojo švietimo koncepcijos pagrindiniai elementai
(European Multistakeholder Steering Group, 2010, p. 7)

	Veiklos, nepripažįstamos kaip globalusis švietimas	Veiklos, pripažįstamos kaip globalusis švietimas		
	Viešieji ryšiai	Supratimo visuomenėje didinimas (angl. awareness raising)	Globalusis švietimas (angl. global education)	Gyvenimo įgūdžių ugdymas
Tematinė sritis	Vystomojo bendradarbiavimo politika	Platesnio masto vystymosi problemos	Pasaulinė tarpusavio priklausomybė; Šiaurės-Pietų problemos (aplinkosauginės, ekonominės, politinės, socialinės ir kt.)	Lokals ir globalios problemos socialinės etikos pasaulio visuomenėje, platesnės negu Šiaurės-Pietų santykio problematika
Tikslas	Visuomenės parama valstybės politikai	Geresnis vystymosi problemų suvokimas	Aktyvi pilietinė veikla	Gyvenimo pilnatvė, socialinių pokyčių skatinimas
Edukacinis principas	Indoktrinacija ⁴	Informavimas	Dalyvavimas	Pagalba, įpareigojimas veikti
Pedagoginė filosofija	Komercinė	Kryptis „iš viršaus į apačią“	Orientuota į dalyvį	Konstruktivistinė, sisteminė
Tikslinė auditorija	Viešųjų ryšių objektai	Informacijos gavėjai	Mokymosi proceso, turinčio nustatytus mokymosi tikslus, dalyviai, aktyvūs piliečiai	Savarankiškai organizuojamo mokymosi proceso dalyviai, socialinių pokyčių skleidėjai
Kontekstas	Finansinė parama vystomajam bendradarbiavimui	Vystymosi politika	Globalizacijos procesai	Vietos bendruomenės ir pasaulio visuomenės realijos

⁴Indoktrinacija reiškia tikslingą įtaką individui, socialinei grupei ar visuomenei, siekiant įteigti norimą pažiūrą, ideologiją, išsaugoti esamą politinę ir visuomeninę būklę (Valstybinė lietuvių kalbos komisija, 2003–2014).

Prielaidos globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo apie vystymąsi veiklų įgyvendinimui ir finansavimui Lietuvoje

Sėkmingam ir efektyviam globaliojo švietimo veiklų įgyvendinimui svarbu užtikrinti tinkamą šios veiklos sampratos vartojimą vystomojo bendradarbiavimo politiką reglamentuojančiuose teisės aktuose, taip pat užtikrinti būtinų valdymo mechanizmų, padedančių sėkmingai vykdyti globaliojo švietimo veiklas, veikimą. Todėl šioje dalyje apžvelgiami pagrindiniai ES ir Lietuvos strateginiai dokumentai, įtvirtinantys galimybes globaliojo švietimo veikloms įgyvendinti ir finansuoti, bei Lietuvoje veikiančios šios veiklos valdymo ir koordinavimo mechanizmai.

Globaliojo švietimo įgyvendinimo ir finansavimo reguliavimas

Lietuva, formuodama ir įgyvendindama vystomojo bendradarbiavimo politiką, vadovaujasi keliais Europos Sąjungos dokumentais, apibrėžiančiais tiek ES kaip institucijos, tiek ir jos narių bendrąsias šios politikos gaires. Be bendrosios vystomojo bendradarbiavimo politikos, šie dokumentai pabrėžia ir globaliojo švietimo svarbą. Europos konsensuse dėl vystymosi teigiama, kad Europos Sąjunga skirs ypatingą dėmesį jos piliečiams skirtoms globaliojo švietimo ir informavimo veikloms (European Parliament C. C., 2006). Be to, 2012 m. Europos Parlamentas savo rašytine deklaracija pademonstravo politinę valią stiprinti globaliojo švietimo veiklas ir paragino ES institucijas bei valstybes nares parengti ir plėtoti globaliojo švietimo strategijas. (European Parliament, 2012)

2012–2013 m. Lietuvoje vystomojo bendradarbiavimo, taip pat ir švietimo bei visuomenės informavimo apie vystymąsi veiklos buvo finansuojamos ir įgyvendinamos, vadovaujantis vystomojo bendradarbiavimo politikos nuostatais bei Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos įgyvendinimo aprašais ir jos gairėmis atitinkamiems metams. LR vyriausybės patvirtintuose vystomojo bendradarbiavimo 2011–2012 m. politikos nuostatuose pabrėžiama, kad „Parama švietimui apie tvarų vystymąsi, Lietuvos ir valstybių partnerių visuomenės informavimas apie vystomojo bendradarbiavimo svarbą, tikslus ir įgyvendinamus projektus yra svarbi Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo misijos dalis.“ („Dėl Lietuvos Respublikos vystomojo bendradarbiavimo 2011–2012 metų politikos nuostatų patvirtinimo“, LR vyriausybės nutarimas, Nr. 10, 2011-01-12, Žin., 2011, Nr. 6-220) LR užsienio reikalų ministro patvirtintose ir 2012 m., ir 2013 m. vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos įgyvendinimo gairėse taip pat įvardytas siekis informuoti ir šviesti visuomenę apie vystomojo bendradarbiavimo svarbą, šios veiklos tikslus, vystomojo bendradarbiavimo projektus, didinti visuomenės paramą šiai veiklai.

2013 m., LR Seimui patvirtinus Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos įstatymą, atsirado stipresnis pagrindas vystomojo bendradarbiavimo politikai plėtoti, o visuomenės švietimas ir informavimas apie vystomąjį bendradarbiavimą įvardytas kaip vienas iš būdų šiai politikai įgyvendinti. Kaip teigiama įstatyme, vienas iš Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos tikslų yra „[...] informuoti ir šviesti Lietuvos visuomenę apie JT, ES ir Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos kryptis, jų tikslus ir iššūkius, pasiektus rezultatus, siekti didesnio visuomenės pritarimo ir paramos šiai veiklai.“ (LR vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos įstatymas, Nr. XII-311, 2013-05-26, Žin. 2013, Nr. 57-2850).

Dera paminėti, kad teisės aktų, reglamentavusių vystomojo bendradarbiavimo politikos įgyvendinimą 2012–2013 m., nuostatos pabrėžia globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo apie vystymąsi svarbą. Tačiau reikėtų pastebėti, kad tiek Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos 2012 m. ir 2013 m. gairių, tiek vystomojo bendradarbiavimo politikos nuostatų, tiek ir vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos įstatymo nuostatos, įtvirtinančios globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo veiklas, yra gana siauros. Šiose nuostatose daugiausia kalbama apie vystomojo bendradarbiavimo politiką ir vieną iš tikslų – didesnę visuomenės palaikymą ir pritarimą vystomojo bendradarbiavimo veiklai. Vadovaujantis anksčiau įvardytais globaliojo švietimo koncepcijos elementais, tokia veikla, kokia yra apibrėžta tiek gairėse, tiek ir vėliau patvirtintame įstatyme, yra viešųjų ryšių objektas.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad šiuo metu Lietuva neturi patvirtintos globaliojo švietimo strategijos. Iki 2011 m. tokią strategiją atstojo LR vyriausybės patvirtinta Nacionalinė darnaus vystymosi švietimo 2007–2015 m. programa, kuria buvo siekiama „[...] gerinti įvairių valstybės institucijų ir įstaigų švietimo veiklą, kad gyventojai, organizacijos, įmonės, įstaigos, bendruomenės, visuomenė geriau suprastų, kas yra darnus vystymasis, kokia jo svarba; ugdyti visų visuomenės narių gebėjimus, vertybines nuostatas ir paskatas demokratiškai ir atsakingai veikti – prisidėti prie darnaus vystymosi siekių įgyvendinimo; plėtoti institucinių struktūrų gebėjimą aktyviai dalyvauti darnaus vystymosi procesuose.“ („Dėl nacionalinės darnaus vystymosi švietimo 2007–2015 metų programos patvirtinimo“, LR vyriausybės nutarimas, Nr. 1062, 2007-10-02, Žin., 2007, Nr. 106-4348). Ši programa buvo labiau orientuota į vietos iniciatyvas, siekiant užtikrinti darnios plėtros principų įgyvendinimą ir neturėjo stiprios globalaus pasaulio vystymosi dimensijos, tačiau tai buvo puiki pradžia globaliojo švietimo veikloms inicijuoti ir integruoti į įvairias švietimo bei kitas valstybės veiklos sferas. Deja, 2011 m. darnaus vystymosi švietimo programa panaikinta. Siekiant geresnės globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo apie vystymąsi veiklos planavimo, koordinavimo, įgyvendinimo ir tarpinstitucinio bei tarpsektorinio bendradarbiavimo, toks dokumentas yra svarbus.

Globaliojo švietimo valdymas ir koordinavimas

Kaip minėta, globalusis švietimas yra įvairiatemė švietimo koncepcija, apimanti įvairias visuomenės gyvenimo sferas. Tai sudaro prielaidas tarpsektoriniam bendradarbiavimui tarp įvairiose viešosios politikos srityse veikiančių institucijų ir organizacijų. Globaliajame švietime svarbu, kad už įvairias politikos sritis atsakingos institucijos suvoktų savo vaidmenį ir dalyvautų visuomenės informuotumo didinimo ir jų pilietinės pozicijos formavimo globalaus pasaulio vystymosi klausimais procese.

Iki 2013 m. vystomojo bendradarbiavimo, taip pat ir globaliojo švietimo, politikos formavimas ir sprendimų priėmimas buvo sutelktas vienos institucijos rankose. Šias funkcijas vykdė LR užsienio reikalų ministro 2007 m. sudaryta Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos įgyvendinimo komisija, sudaryta iš aukštų ministerijos pareigūnų. Komisija pasisako už vystomojo bendradarbiavimo politiką, priima sprendimus dėl bendradarbiavimo su užsienio valstybėmis tikslų ir uždavinių bei dėl vystomojo bendradarbiavimo programų ir projektų finansavimo. („Lietuvos vystomasis bendradarbiavimas, Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politika“, 2014) Kitos institucijos teisės aktais buvo tik įpareigosotos savo veiksmus derinti su LR užsienio reikalų ministerija („Dėl Lietuvos Respublikos vystomojo bendradarbiavimo 2011–2012 metų politikos nuostatų patvirtinimo“, LR vyriausybės nutarimas, Nr. 10, 2011-01-12, Žin., 2011, Nr. 6-220), tačiau glaudesnio ir efektyvesnio bendradarbiavimo mechanizmai nebuvo numatyti. Reikšmingas žingsnis, siekiant užtikrinti tarpsektorinį bendradarbiavimą, įgyvendinant vystomojo bendradarbiavimo, taip pat ir globaliojo švietimo politiką, buvo žengtas 2013 m., priėmus LR vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos įstatymą. Šio įstatymo nuostatos numato, kad „[...] siekiant politikos suderinamumo vystomojo bendradarbiavimo veiklai koordinuoti yra sudaroma nacionalinė vystomojo bendradarbiavimo komisija (toliau – Komisija), vadovaujama Užsienio reikalų ministerijos atstovo. Į Komisijos sudėtį įeina valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, vystomojo bendradarbiavimo srityje veikiančių nevyriausybinų organizacijų atstovai“ (LR vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos įstatymas, Nr. XII-311, 2013-05-26, Žin. 2013, Nr. 57-2850). Ši komisija buvo sudaryta 2014 m. sausio 15 d. LR vyriausybės nutarimu. Ją sudaro ministerijų, atsakingų tarnybų, ministerijoms pavaldžių agentūrų, vietos savivaldos institucijų, taip pat nevyriausybinų organizacijų atstovai. Iš patvirtintos komisijos sudėties galima spręsti, kad ji užtikrina tarpžinybinį ir tarpsektorinį bendradarbiavimą, įgyvendinant vystomojo bendradarbiavimo politiką.

Įgyvendinant vystomojo bendradarbiavimo politiką, taip pat labai svarbu turėti mechanizmus konkretniems vystomojo bendradarbiavimo klausimams spręsti. Siekiant efektyvios globaliojo švietimo veiklos koordinavimo ir įgyvendinimo, svarbu šios vystomojo bendradarbiavimo politikos dalies aktualijas nagrinėti ne tik Nacionalinės vystomojo bendradarbiavimo komisijos lygiu, bet ir sudaryti tinkamas sąlygas globaliojo švietimo strategijai formuoti, o tam tikslui pasitelkti šios srities profesionalus.

LR užsienio reikalų ministerijos atstovų nuomone, turėtų būti sąlygos aktyviau bendradarbiauti Užsienio ir Švietimo ir Mokslo ministerijai, taip pat šioje srityje veikiančioms nevyriausybinėms organizacijoms. Tam būtų galima suformuoti „[...] bendrą darbo grupę, kuri galėtų keistis informacija ir siūlyti visuomenės informavimo ir švietimo gerinimo priemones, būdus“ (Bakūnas, 2014).

Nacionalinės vystomojo bendradarbiavimo komisijos nuostatai numato galimybę sudaryti laikinąsias ir nuolatinės darbo grupes komisijos sprendžiamais klausimams nagrinėti. („Dėl nacionalinės vystomojo bendradarbiavimo komisijos sudarymo ir jos nuostatų patvirtinimo“, LR vyriausybės nutarimas, Nr. 42, 2014-01-15, TAR, 2014, Nr. 2014-00285) Ši nuostata sudaro teises galimybes suformuoti nuolatinę darbo grupę su globaliuoju švietimu susijusiems klausimams nagrinėti, o į jos veiklą įtraukti suinteresuotų ministerijų ir kitų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, mokslo įstaigų, nevyriausybinių organizacijų atstovus. Tokios darbo grupės veikla leistų formuoti vienodą globaliojo švietimo sampratą, užtikrintų visų suinteresuotų institucijų bei organizacijų keitimąsi informacija, patirtimi ir įpareigotų veiksmų, planuojant ir įgyvendinant globaliojo švietimo veiklas, koordinavimą.

Vystomojo bendradarbiavimo, taip pat ir globaliojo švietimo, politikos koordinavimas ir įgyvendinimas tarpinstituciniu lygiu tik žengia pirmuosius žingsnius, tačiau jau galima matyti teigiamus poslinkius, siekiant užtikrinti globaliojo švietimo veiklų planavimą ir koordinavimą. Anot LR užsienio reikalų ministerijos vystomojo bendradarbiavimo politikos ir planavimo skyriaus vedėjo J. Bakūno, 2014 m. balandžio mėn. LR užsienio reikalų ministerija inicijavo LRV kanceliarijos ir atsakingų institucijų susitikimą, siekdamą įvertinti globalaus švietimo situaciją Lietuvoje bei suderinti galimus tolesnius veiksmus šioje srityje. (Bakūnas, 2014).

Nacionalinės vystomojo bendradarbiavimo komisijos nuostatai numato galimybę sudaryti laikinąsias ir nuolatinės darbo grupes komisijos sprendžiamais klausimams nagrinėti. („Dėl nacionalinės vystomojo bendradarbiavimo komisijos sudarymo ir jos nuostatų patvirtinimo“, LR vyriausybės nutarimas, Nr. 42, 2014-01-15, TAR, 2014, Nr. 2014-00285) Ši nuostata sudaro teises galimybes suformuoti nuolatinę darbo grupę su globaliuoju švietimu susijusiems klausimams nagrinėti, o į jos veiklą įtraukti suinteresuotų ministerijų ir kitų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, mokslo įstaigų, nevyriausybinių organizacijų atstovus. Tokios darbo grupės veikla leistų formuoti vienodą globaliojo švietimo sampratą, užtikrintų visų suinteresuotų institucijų bei organizacijų keitimąsi informacija, patirtimi ir įpareigotų veiksmų, planuojant ir įgyvendinant globaliojo švietimo veiklas, koordinavimą.

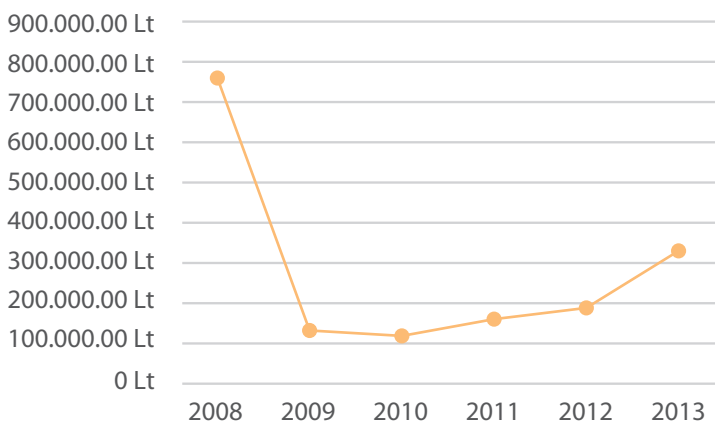
Vystomojo bendradarbiavimo, taip pat ir globaliojo švietimo, politikos koordinavimas ir įgyvendinimas tarpinstituciniu lygiu tik žengia pirmuosius žingsnius, tačiau jau galima matyti teigiamus poslinkius, siekiant užtikrinti globaliojo švietimo veiklų planavimą ir koordinavimą. Anot LR užsienio reikalų ministerijos vystomojo bendradarbiavimo politikos ir planavimo skyriaus vedėjo J. Bakūno, 2014 m. balandžio mėn. LR užsienio reikalų ministerija inicijavo LRV kanceliarijos ir atsakingų institucijų susitikimą, siekdamą įvertinti globalaus švietimo situaciją Lietuvoje bei suderinti galimus tolesnius veiksmus šioje srityje. (Bakūnas, 2014).

Globaliojo švietimo finansavimas Lietuvoje 2012–2013 metais

Naujausi tyrimų rezultatai rodo, kad nors tiek ES, tiek ir Lietuvos gyventojų parama vystomajam bendradarbiavimui ir paramos besivystančioms šalims teikimui pastaraisiais metais išlieka stipri, mažėja gyventojų informuotumas apie globalaus vystymosi problemas ir Tūkstantmečio vystymosi tikslus. Lyginant 2009 m. ir 2013 m. Eurobarometro duomenis, matoma, kad Lietuvos gyventojų, girdėjusių apie Tūkstantmečio vystymosi tikslus sumažėjo net 7 % (nuo 25 % iki 18 %), o žinančių, kas jie yra, sumažėjo net dvigubai (nuo 6 % iki 3 %). (Special Eurobarometer No. 405, 2013)

Tokius Eurobarometro rezultatus būtų galima tiesiogiai sieti su ekonominės krizės metu žymiai sumažintu tiek visos Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos, tiek visuomenės informavimo projektų finansavimu. Palyginti su 2008 m., kuomet vien visuomenės informavimo projektams buvo skirta daugiau nei 770 tūkst. Lt paramos, ji 2009 m. metais buvo sumažinta iki 130 tūkst. Lt, t. y. beveik 6 kartus.

Nuo 2011 m. kiekvienais metais stebimas bent nežymus paramos švietimo ir visuomenės informavimo projektams augimas, o itin džiugina faktas, kad lyginant su 2012 m., 2013 m. parama vystomojo švietimo ir visuomenės informavimo projektams išaugo net 76,88 % – nuo 184 tūkst. Lt iki daugiau nei 325 tūkst. Lt. Švietimo ir visuomenės informavimo apie vystymąsi projektų finansavimo iš Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos pokyčiai 2008–2013 m. pavaizduoti grafike Nr.1:

Grafikas Nr. 1.

Švietimo ir visuomenės informavimo apie vystymąsi veiklų finansavimo pokyčiai 2008–2013 m.⁵

Analizuojant Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos 2012–2013 m. švietimo ir visuomenės informavimo projektus, atkreiptinas dėmesys į teigiamas šių veiklų finansavimo tendencijas. Nors Lietuvos bendra oficialios paramos vystymuisi suma 2013 m., palyginti su 2012 m., sumažėjo nuo 138 mln. Lt iki 130 mln. Lt, globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo veiklų finansavimo dalis žymiai išaugo – nuo 0,13 % iki 0,25 %. Taip pat dera atkreipti dėmesį į augančią paramos dalį šiai veiklos sričiai, palyginti su bendra Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programai, iš kurios finansuojamos ir globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo veiklos, skirta finansavimo suma. Išanalizavus programos finansavimo duomenis, matyti, kad palyginti su 2012 m., 2013 m. visuomenės informavimo ir švietimo projektams skirta paramos dalis išaugo beveik 5 % (nuo 4,68 % iki 9,41 %). O finansuotų projektų skaičius padidėjo nežymiai – nuo 5 iki 7 projektų, iš kurių 3 projektus 2012 m. ir 4 projektus 2013 m. įgyvendino nevyriausybinės organizacijos.

Apibendrinti globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo projektų duomenys pateikiami lentelėje Nr. 2:

Lentelė Nr. 2.

2012–2013 m. finansuotų globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo apie vystymąsi projektų apžvalga⁶

	2012 m.	2013 m.
Vystomojo švietimo ir visuomenės informavimo projektams skirta finansavimo suma (Lt)	184 147	325 715
Finansavimo globaliojo švietimo ir informavimo veikloms dalis nuo Lietuvos skiriamos OPV (oficialios paramos vystymuisi) ⁷ (%)	0,13	0,25
Finansavimo globaliojo švietimo ir informavimo veikloms dalis, palyginti su bendra lėšų dalimi Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programai įgyvendinti (%)	4,68	9,41
Finansuotų projektų skaičius	5	7
Iš jų – NVO koordinuojamų projektų	3	4

Globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo apie vystymąsi projektų finansavimo tendencijos rodo teigiamus šių veiklų finansavimo pokyčius. Nepaisant to, būtina atkreipti dėmesį į lėtai augantį finansuotų projektų skaičių. Tai galėtų būti siejama su šiomis priežastimis:

- Organizacijos stokoja supratimo apie globalųjį švietimą ir kompetencijos įgyvendinti tokio pobūdžio projektus;
- Didinamas arba išlaikomas toks pat finansavimo intensyvumas tradicinėms ir tęstinėms globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo iniciatyvoms.

Anot LR užsienio reikalų ministerijos atstovų, organizacijos, teikiančios paraiškas finansavimui iš ES vystomojo bendradarbiavimo programų, koordinuojamų vystymosi ir bendradarbiavimo generalinio direktorato (EuropeAid), gali tikėtis kofinansavimo šiems projektams, jeigu jų tikslai atitinka kasmetiniame LR užsienio reikalų ministerijos kvietime teikti projektų paraiškas nurodytus reikalavimus. Kaip interviu paminėjo LR užsienio reikalų ministerijos vystomojo bendradarbiavimo politikos ir planavimo skyriaus vedėjas J. Bakūnas, kai kurie iš Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos lėšomis paremtų projektų taip pat buvo remti ir Europos Komisijos (Bakūnas, 2014). Deja, neturint tikslesnių duomenų apie konkrečius kofinansuotus projektus, negalima įvertinti, kokia visuomenės informavimui ir švietimui skirta lėšų dalis buvo skirta didesnės apimties projektams kofinansuoti.

Analizuojant globaliajam švietimui ir visuomenės informavimui apie vystomąjį bendradarbiavimą skirtą finansavimą, taip pat svarbu apžvelgti, kaip jis paskirstomas skirtingo pobūdžio švietimo ir informavimo veikloms. Remiantis anksčiau įvardytais skirtingo tipo globaliojo švietimo ir veiklų, kurios jam nėra priskiriamos, elementais ir Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo interneto svetainėje pateikta informacija apie paremtų projektų tikslus ir rezultatus, atliktas iš Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos 2012–2013 m. finansuotų visuomenės informavimo ir švietimo projektų vertinimas. Jis atskleidė, kad apie pusę visų šiai veiklos sričiai skiriamų lėšų buvo skirta projektams, orientuotiems į žinių teikimą ir visuomenės supratimo apie pasaulines vystymosi problemas didinimą. Taip pat džiugina faktas, kad globaliojo švietimo veikloms, kuriomis siekiama skatinti aktyvią pilietinę veiklą ir ugdyti pasaulio piliečių kompetencijas, finansavimas 2013 m., palyginti su 2012 m. duomenimis, išaugo 10 %.

Derėtų paminėti ir tai, kad 2013 m. finansavimas buvo skirtas ir tokioms projekcinėms veikloms, kurios nėra pripažįstamos kaip globalusis švietimas. Beveik 8 % visuomenės informavimui ir švietimui skirtų lėšų buvo skirta projektui, kurio veiklos gali būti traktuojamos kaip viešieji ryšiai, o šiek tiek daugiau nei 10 % lėšų skirta veikloms, kurias būtų galima vadinti nevyriausybinių organizacijų institucinių gebėjimų stiprinimo veiklomis.

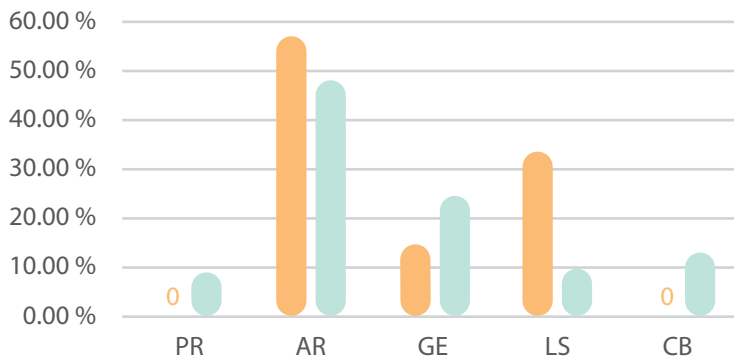
Detalus lėšų skirtingoms globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo apie vystymąsi veikloms pasiskirstymas 2012–2013 m. pateikiamas žemiau esančiame grafike. Jame naudojama skirtingų veiklų tipų sutrumpinimų reikšmės:

PR – viešieji ryšiai, **AR** – visuomenės supratimo apie vystymosi problemas didinimas, **GE** – globalusis švietimas, orientuotas į asmens kompetencijų ugdymą, **LS** – gyvenimo įgūdžių ugdymui skirti projektai, **CB** – nevyriausybinių organizacijų institucinių gebėjimų stiprinimui skirti projektai.

⁵Parengta remiantis Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo svetainėje <http://www.orangeprojects.lt> pateikta informacija apie visuomenės informavimo ir švietimo projektams skirtą paramą.

⁶Parengta remiantis Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo svetainėje <http://www.orangeprojects.lt> pateikta informacija apie visuomenės informavimo ir švietimo projektams skirtą paramą. Skaičiavimai gali būti ne visiškai tikslūs dėl skirtinguose šaltiniuose pateikiamų skirtingų duomenų.

⁷Procentinė dalis apskaičiuota pagal OPV duomenis, skelbiamus LR užsienio reikalų ministerijos valdomojo Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo svetainėje <http://www.orangeprojects.lt>.

Grafikas Nr. 2

Lėšų paskirstymas skirtingoms visuomenės informavimo ir švietimo apie vystymąsi veikloms⁸

● 2012 ● 2013

Analizuojant 2012–2013 m. iš Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos finansuotus globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo projektų rezultatus, dera pabrėžti naujoviškumo ir inovatyvių patrauklių metodų naudojimo stoką. Pastaraisiais metais daugiausia finansinės paramos susilaukė projektai, kuriuose buvo taikyti tradiciniai informacijos sklaidos ir mokymo metodai: diskusijos, publikacijos žiniasklaidoje, mokymai, konferencijos, filmų peržiūros ir pan. 2013 m. paremtos ir dvi nevyriausybinių organizacijų iniciatyvos, skatinančios inovatyvių technologijomis paremtų metodų naudojimą globaliajame švietime. Dauguma projektų ir juose taikytų metodų buvo orientuoti į žinių ir informacijos teikimą, visuomenės supratimo apie vystymosi problemas didinimą, ir tik vienas kitas projektas buvo skirtas aktyvaus ir atsakingo pasaulio piliečio kompetencijų (žinių, gebėjimų ir vertybinių nuostatų) plėtotei. Tokių kompetencijų ugdymas yra itin svarbus, stiprinant ne tik pavienių asmenų paramą vystomojo bendradarbiavimo politikai ir aktyvų pilietinį dalyvavimą darnaus pasaulio vystymosi procesuose, bet ir stiprinant visos valstybės pozicijas, įgyvendinant vystomojo bendradarbiavimo politiką.

Išvados ir rekomendacijos

Išanalizavus globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo apie vystymąsi veiklų planavimo, koordinavimo ir finansavimo situaciją Lietuvoje 2012–2013 m., daromos šios pagrindinės išvados:

1. Lietuvoje per pastaruosius metus suformuota teisinė bazė, skirta vystomojo bendradarbiavimo, taip pat ir globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo apie vystymąsi veikloms įgyvendinti. Išanalizavus šiuo metu galiojančių teisės aktų turinį, matyti, kad jų nuostatose daugiausia kalbama apie vystomojo bendradarbiavimo politiką ir vieną iš tikslų – didesnę visuomenės palaikymą ir pritarimą vystomojo bendradarbiavimo veiklai. Tokia teisės aktuose įtvirtinta globaliojo švietimo samprata yra gana siaura. Siekiant, kad globalusis švietimas taptų efektyvia vystomojo bendradarbiavimo politikos dalimi, būtina plėtoti šias jau galiojančių teisės aktų nuostatas, jose daugiau dėmesio skiriant asmens sąmoningumo ir vertybinių nuostatų plėtotei, kurios prisidėtų prie darnaus pasaulio vystymosi.
2. Lietuva šiuo metu neturi galiojančios globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo apie vystymąsi strategijos. Tam, kad globaliojo švietimo veiklos būtų diegiamos sėkmingai įvairiose valstybės valdymo sferose, būtina parengti tokią strategiją, kuri nubrėžtų bendrus valstybės tikslus, įgyvendinant globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo veiklas.

⁸Parengta remiantis Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo svetainėje <http://www.orangeprojects.lt> pateikta informacija apie visuomenės informavimo ir švietimo projektams skirtą paramą.

3. Šiuo metu galiojantys teisės aktai įtvirtina tarpsektorinio bendradarbiavimo, įgyvendinant vystomojo bendradarbiavimo, taip pat ir globaliojo švietimo, politiką, galimybes. Nacionalinės vystomojo bendradarbiavimo komisijos įsteigimas, galimybė formuoti laikinas ir nuolatinės komisijas atskiriems vystomojo bendradarbiavimo klausimams spręsti sudaro puikias galimybes sėkmingam ir efektyviam globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo veiklų planavimui, koordinavimui ir įgyvendinimui, į šį procesą įtraukiant visas suinteresuotas puses: valstybės ir vietos savivaldos institucijas, nevyriausybinės organizacijas ir kt. Būtina šiuos mechanizmus tinkamai panaudoti, siekiant, kad globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo veikla būtų tinkamai koordinuota, ir šios veiklos imtųsi visos suinteresuotos šalys, su kurių veiklos sritimi globalusis švietimas susijęs.
4. Finansinių investicijų į globaliojo švietimo ir informavimo veiklas intensyvumas yra tiesiogiai susijęs su gyventojų informuotumu apie pasaulio vystymosi realijas. Pastaraisiais metais stebimas Lietuvos gyventojų informuotumo apie globalaus vystymosi problemas ir Tūkstantmečio vystymosi tikslus žymus mažėjimas, kuris gali būti sietinas su žymiu finansinės paramos švietimo ir visuomenės informavimo veiklos mažėjimu 2009–2011 metais. Todėl būtina užtikrinti pastovų ir adekvatų finansavimą, siekiant gerinti visuomenės informuotumą ir suvokimą apie darnaus pasaulio vystymąsi ir skatinti jos aktyvų pilietinį dalyvavimą pasaulinių problemų sprendimo procesuose.
5. 2012–2013 m. stebimas žymus finansinės paramos globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo projektams Lietuvoje didėjimas. Palyginti su 2012 m., 2013 m. visuomenės informavimo ir švietimo projektams skirta paramos dalis nuo bendros Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programai skirtos sumos išaugo beveik 5 %. Tačiau tenka pastebėti, kad tik nežymiai augo finansuotų švietimo ir informavimo projektų skaičius. Tai gali būti sietina su šioje srityje veikiančių organizacijų kompetencijos stoka, taip pat didesniu paramos intensyvumu tradiciniams ir tęstiniams projektams. Siekiant didinti didesnio organizacijų įsitraukimo į globaliojo švietimo veiklas, būtina sudaryti sąlygas jų gebėjimų įgyvendinti globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo veiklas stiprinimui, taip pat užtikrinti, kad paramą projektams gautų kuo didesnis ir įvairesnis organizacijų ratas.
6. 2012–2013 m. didžiausia dalis paramos iš Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos teko švietimo ir informavimo projektams, orientuotiems į žinių teikimą ir visuomenės supratimo apie pasaulines vystymosi problemas didinimą. Taip pat tenka pastebėti, kad daugiausia finansinės paramos susilaukė projektai, kuriuose buvo taikyti tradiciniai informacijos sklaidos ir mokymo metodai: diskusijos, publikacijos žiniasklaidoje, mokymai, konferencijos, filmų peržiūros ir pan. Žymiai mažiau paramos susilaukė projektai, skirti aktyvaus ir atsakingo pasaulio piliečio kompetencijų (žinių, gebėjimų ir vertybinių nuostatų) plėtotei. Siekiant stiprinti ne tik pavienių asmenų paramą vystomojo bendradarbiavimo politikai ir aktyvų pilietinį dalyvavimą darnaus pasaulio vystymosi procesuose, bet ir stiprinant visos valstybės pozicijas, būtina užtikrinti galimybes kuo didesniai visuomenės daliai įgyti reikiamų kompetencijų, kurios leistų jiems patiems imtis aktyvios veiklos darnaus pasaulio vystymosi labui, o tam pasitelkti inovatyvius, visuomenei patrauklius būdus ir priemones.

Siekiant užtikrinti tinkamą globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo veiklų sėkmingą integravimą bendroje valstybės vystomojo bendradarbiavimo politikoje, rekomenduotina imtis šių pagrindinių priemonių ir veiksmų:

1. Išplėsti galiojančių teisės aktų, reglamentuojančių globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo veiklų įgyvendinimą, nuostatas, jose daugiau dėmesio skiriant asmens sąmoningumo ir vertybinių nuostatų, reikalingų jam kaip aktyviam ir atsakingam pasaulio piliečiui, plėtotei.
2. Inicijuoti globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo apie vystymąsi strategijos rengimą, ji nubrėžtų bendrus valstybės tikslus, įgyvendinant globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo veiklas, ir užtikrintų veiksmų tarp įvairių suinteresuotų šalių koordinavimą ir atsakomybės pasidalijimą.

3. Sudaryti nuolatinę darbo grupę prie Nacionalinės vystomojo bendradarbiavimo komisijos globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo klausimams spręsti, siekiant formuoti vienodą globaliojo švietimo sampratą, užtikrinti visų suinteresuotų institucijų bei organizacijų keitimąsi informacija, patirtimi ir paskatinti veiksmus, planuojant ir įgyvendinant globaliojo švietimo veiklas.
4. Užtikrinti pastovų ir adekvatų finansavimą globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo veikloms, siekiant gerinti visuomenės informuotumą ir suvokimą apie darnaus pasaulio vystymąsi ir skatinti jos aktyvų pilietinį dalyvavimą pasaulinių problemų sprendimo procesuose.
5. Planuojant skirti lėšų globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo veikloms, daugiau dėmesio kreipti į įvairių institucijų ir organizacijų gebėjimų įgyvendinti globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo veiklas stiprinimą;
6. Skirstant paramos lėšas globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo projektams, užtikrinti, kad paramą projektams gautų kuo didesnis ir įvairesnis organizacijų skaičius;
7. Skirti daugiau dėmesio ir paramos projektams, orientuotiems į aktyvaus pasaulio piliečių kompetencijų ugdymą, skatinti kuo didesnę metodų ir priemonių įvairovę ir inovatyvumą globaliojo švietimo ir visuomenės informavimo projektuose.

Naudoti šaltiniai:

Bakūnas, J. (2014 m. balandžio mėn.). „2012–2013 m. Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo apžvalgos ataskaitos tiriamieji klausimai“ (interviu, kalbėjosi A. Baleišytė).

„Dėl 2012 metų vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos įgyvendinimo gairių patvirtinimo“, LR užsienio reikalų ministro įsakymas, Nr. V-262, 2011-12-28, Žin. 2011, Nr. 162-7720. (n.d.). Žiūrėta 2014 m. liepos 16 d.

„Dėl 2013 metų vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos įgyvendinimo gairių patvirtinimo“, LR užsienio reikalų ministro įsakymas, Nr. V-226, 2012-11-30, Žin. 2012, Nr. 142-7347. (n.d.). Žiūrėta 2014 m. liepos 16 d.

„Dėl Lietuvos Respublikos vystomojo bendradarbiavimo 2011–2012 metų politikos nuostatų patvirtinimo“, LR vyriausybės nutarimas, Nr. 10, 2011-01-12, Žin., 2011, Nr. 6-220. (n.d.). Žiūrėta 2014 m. liepos 18 d.

„Dėl nacionalinės darnaus vystymosi švietimo 2007–2015 metų programos patvirtinimo“, LR vyriausybės nutarimas, Nr. 1062, 2007-10-02, Žin., 2007, Nr.106-4348. (n.d.). Žiūrėta 2014 m. liepos 18 d.

„Dėl nacionalinės vystomojo bendradarbiavimo komisijos sudarymo ir jos nuostatų patvirtinimo“, LR vyriausybės nutarimas, Nr. 42, 2014-01-15, TAR, 2014, Nr. 2014-00285. (n.d.). Žiūrėta 2014 m. liepos 18 d.

European Multistakeholder Steering Group, o. (2007). „The European Consensus on Development: The contribution of Development Education & Awareness Raising“. Žiūrėta 2013 m. 12 ir 13 d., http://www.coe.int/t/dg4/nscentre/ge/European_consensus-en.pdf.

European Multistakeholder Steering Group, o. (2010). „European Development Education Monitoring report „DE Watch“. Žiūrėta 2013 m. gruodžio 13 d., http://www.coe.int/t/dg4/nscentre/ge/DE_Watch.pdf.

European Parliament. (2012 m. kovo 12 d.). „Written declaration on development education and active global citizenship“. Žiūrėta 2014 m. birželio 30 d.

European Parliament, C. C. (2006 m. vasario 24 d.). „The European Consensus on development“. Žiūrėta 2014 m. liepos 17 d.

„Lietuvos vystomasis bendradarbiavimas“, (2014). „Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politika“. Žiūrėta 2014 m. liepos 18 d., „Lietuvos vystomasis bendradarbiavimas“, <http://www.orangeprojects.lt/site/?page=99&sub=728>.

Lietuvos vystomasis bendradarbiavimas. (2014). „Oficiali parama vystymuisi“. Žiūrėta 2014 m. birželio 27 d., „Lietuvos vystomasis bendradarbiavimas“, <http://www.orangeprojects.lt/site/?page=99&sub=726>.

Lietuvos vystomasis bendradarbiavimas. (2014). „Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai projektai“. Žiūrėta 2014 m. liepos 14 d., „Lietuvos vystomasis bendradarbiavimas“, <http://www.orangeprojects.lt/site/?page=11>.

LR užsienio reikalų ministerija, (2013). „Lietuvos vystomasis bendradarbiavimas 2012“, „LR užsienio reikalų ministerija“.

LR užsienio reikalų ministerija. (2014). „Lietuvos vystomasis bendradarbiavimas 2013“, „LR užsienio reikalų ministerija“.

LR vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos įstatymas, Nr. XII-311, 2013-05-26, Žin. 2013, Nr. 57-2850. (n.d.). Žiūrėta 2014 m. birželio 30 d.

Special Eurobarometer No. 405, (2013). „EU Development Aid and Millenium Development Goals. European Commission“.

Valstybinė lietuvių kalbos komisija, (2003–2014). Konsultacijų bankas. Žiūrėta 2014 m. liepos 17 d., Valstybinė lietuvių kalbos komisija, <http://www.vlkk.lt/lit/101538>.

